

66
23.12.2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

ОСЕДЛОВСЬКА (СТРІЛЕЦЬ) Наталія Сергіївна
(студентка групи ЗМО-21-1М)

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «ОБ'ЄДНАНА ГІРНИЧО-ХІМІЧНА КОМПАНІЯ»

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності
073 «Менеджмент»)

Допущено до захисту
протокол № 9
від 30.11.2022
зав. кафедри менеджменту, бізнесу
та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:

к.е.н., доц. Орлова К. Є.

(наукове звання, прізвище та
ініціали)

(підпис)

Рецензент

к.е.н., доц. Денисюк О. Г.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2022

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	3
<i>Розділ 1. Теоретичні засади забезпечення стійкого фінансового стану підприємства</i>	7
1.1. Поняття фінансового стану підприємства.....	7
1.2. Механізм забезпечення стійкого фінансового стану підприємства.....	13
1.3. Методичні засади оцінки фінансового стану підприємства	20
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері управління фінансовим станом підприємства	32
Висновки до розділу	38
<i>Розділ 2. Аналіз господарської діяльності та фінансового стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»</i>	40
2.1. Організаційно-управлінський аналіз підприємства.....	40
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».....	47
2.3. Оцінка системи управління фінансовим станом підприємства.....	56
Висновки до розділу 2.....	63
<i>Розділ 3. Напрями забезпечення стійкого фінансового стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»</i>	65
3.1. Організаційно-методичні засади удосконалення системи менеджменту підприємства.....	65
3.2. Напрями покращення фінансового стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».....	73
3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів.....	78
Висновки до розділу 3	84
<i>Висновки</i>	86
<i>Список використаних джерел</i>	90
<i>Додатки</i>	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови господарювання вітчизняних підприємств відзначаються високим рівнем нестабільності, складності та динамізму, загостренням кризових тенденцій, що ускладнює та диверсифікує завдання менеджменту суб'єктів господарювання. За таких умов забезпечення стійкості, стабільності, платоспроможності та рентабельності діяльності є складним та важливим завданням, що визначає відповідні вимоги до системи управління. Комплексною характеристикою, що визначає рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, ефективність їх використання, є фінансовий стан суб'єкта господарювання. Фінансовий стан як інтегральна характеристика стійкості та ефективності функціонування підприємства є одним з ключових об'єктів управління. Характеристики та тенденції зміни фінансового стану підприємства значною мірою впливають на процеси прийняття управлінських рішень у будь-якій сфері господарської діяльності.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємства. Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Також, головним завданням кожного підприємства є виявлення шляхів покращення фінансового стану. Отже, тема аналізу та оцінки фінансового стану підприємства є дуже актуальною.

Дослідженню значення та особливостей управління фінансовим станом підприємства присвячено ряд праць таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: В. П. Багров, М. І. Баканов, І. М. Бойчик, В. З. Бугай, Ф. Ф. Бутинець,

Я. І. Єлейко, В. М. Івахненко, О. М. Кандибко, М. Я. Коробов, М. Л. Лапішко, Л. А. Лахтіонова, Є. В. Мних, Е. В. Негашев, В. О. Подолянська, Л. В. Руденко, Г. В. Савицька, Р. С. Сайфулін, С. Я. Салига, Т. С. Самовженко, С. Н. Селезньова, А. В. Чупіс, А. Д. Шеремет, О. В. Яріш та інші. Відмічаючи вагомий науковий внесок у дослідження питань, пов'язаних з управлінням фінансовим станом, маємо зауважити, що окремі аспекти даної проблематики залишаються дискусійними. Зокрема, актуальним постає завдання формування системного підходу до забезпечення стійкого фінансового стану з урахуванням галузевої специфіки підприємства.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань магістерської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Метою магістерської кваліфікаційної роботи єзагальнення та подальший розвиток теоретико-методичних засад забезпечення стійкого фінансового стану, а також розробка прикладних рекомендацій щодо удосконалення діяльності АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».

Поставлена мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- визначити поняття фінансового стану підприємства;
- дослідити механізм забезпечення стійкого фінансового стану підприємства;
- обґрунтувати методичні засади оцінки фінансового стану підприємства;
- проаналізувати інформаційне забезпечення відносин у сфері управління фінансовим станом підприємства;
- провести організаційно-управлінський аналіз підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічного стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»;
- проаналізувати систему управління фінансовим станом АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»;
- запропонувати організаційно-методичні засади удосконалення системи менеджменту підприємства;

- визначити основні напрями покращення фінансового стану підприємства;
- оцінити ефективність запропонованих заходів.

Об’єктом дослідження у магістерській кваліфікаційній роботі виступає процес забезпечення стійкого фінансового стану підприємства, **предметом** – теоретичні, методичні та прикладні засади забезпечення стійкого фінансового стану підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою магістерської кваліфікаційної роботи виступив системно-структурний підхід, що розглядає процес забезпечення стійкого фінансового стану підприємства як цілісну структуровану систему. Для розв’язання визначених завдань застосовувались наступні методи: монографічний – при вивченні літературних джерел та нормативно-правових актів; теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії – для розкриття сутності поняття «фінансовий стан підприємства»; балансовий та аналізу – для дослідження тенденцій функціонування підприємства; синтезу – для формулювання висновків про стійкий фінансовий стан.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові фахові, навчальні та методичні публікації провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, чинне законодавство України, статистичні дані, дані фінансової звітності досліджуваного підприємства.

Наукова новизна роботи полягає в подальшому розвитку теоретико-методичних засад стійкого фінансового стану підприємства. Зокрема, це знайшло своє відображення у наступному:

- набути подальшого розвитку теоретико-методичні засади управління фінансовим станом підприємства, що ґрунтуються на проведенні критичного аналізу, виділенні проблемних зон та спрямуванні заходів на відповідні зони.

Практичне значення одержаних результатів полягає у забезпеченні стійкого фінансового стану підприємства. Визначено економічний ефект від реалізації запропонованих заходів. Розроблені рекомендації можуть бути використані як у діяльності АТ «Об’єднана гірничо-хімічна компанія», так і інших підприємств.

За результатами дослідження опубліковано:

Оседловська Н.С. Напрями забезпечення стійкого фінансового стану підприємства. Тези II Міжнар. наук.-практ. конф. з пит. вищ. осв. і науки. Житомир: Житомирська політехніка, 2021. 459 с.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в наступних наукових конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція з питань вищої освіти і науки «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 89 сторінках друкованого тексту. Робота містить 25 таблиць та 2 рисунки. Список використаних джерел налічує 78 найменувань. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства є однією з найбільш важливих економічних категорій та вагомим критерієм ефективності функціонування підприємства. Саме фінансовий стан відображає ефективність формування фінансових ресурсів підприємства, особливості їх використання, визначає перспективи довгострокового функціонування суб'єкта господарювання та міру його стійкості. Відтак, забезпечення стійкого фінансового стану є важливим напрямом менеджменту суб'єктів господарювання.

Сутність фінансового стану підприємств неодноразово намагалися охарактеризувати у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені, однак єдиної думки не існує до нині. Узагальнюючі різні трактування до визначення сутності фінансового стану підприємства, можна виділити декілька основних підходів.

Прихильники першого підходу визначають фінансовий стан як рівень ефективності або збалансованості фінансових ресурсів на певний момент часу (Бланк І.О., Шеремет А.Д., Негашев Є.В., Цал-Цалко Ю.С.). Досить обґрунтованим є виділення у цих визначеннях конкретної дати, на яку проводиться оцінка фінансового стану. Це пов'язане з тим, що форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), яка є основою при здійсненні розрахунків, складається на певну дату і результати також можна оцінювати на цю дату.

До другого підходу можна віднести науковців, які трактують фінансовий стан як спроможність підприємства вести господарську діяльність (Білик М.Д., Бойчик І.М., Коломієць Н.О., Коломієць О.П.). Ми погоджуємося, що з одного боку фінансовий стан свідчить про спроможність підприємства здійснювати свою діяльність. Однак, таке визначення ґрунтовно не визначає певні характеристики фінансового стану суб'єкта господарювання.

До третього підходу належать вчені, що визначають фінансовий стан як комплексне поняття і надають йому ряд характеристик (Дем'яненко М. Я., Осмоловський В. В., Поддєрьогін А. М.). Цей підхід вважаємо одним з найбільш обґрунтованих, оскільки у трактуваннях міститься безпосередньо ознаки та напрями (або показники), що характеризують фінансовий стан.

Четвертий підхід до трактування фінансового стану зводиться до його визначення як економічної категорії (Савицька Г.В., Томілін О.О., Лесюк А.С.). Вважаємо цей підхід дещо суперечливим і таким, що вимагає більш детального обґрунтування, оскільки будь-яка економічна категорія є поняттям, проте не кожне поняття є економічною категорією.

Науковці, яких ми віднесли до п'ятого підходу, розглядають фінансовий стан як сукупність показників (Базилінська О.Я.). За нашою думкою як і у твердженні, зафіксованому у Положенні «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» фінансовий стан можна охарактеризувати на базі певної сукупності показників, але він не є цією сукупністю.

Узагальнено підходи науковців до тлумачення змісту поняття «фінансовий стан» наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення сутності фінансового стану підприємства

Автор	Сутність поняття
1	2
Базилінська О.Я. [3]	Фінансовий стан підприємства розглядається як сукупність показників, що характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.
Білик М.Д. [5]	Фінансовий стан – реальна (на фіксований момент часу) і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою.
Бойчик І.М. [11]	Фінансовий стан – це спроможність підприємства вести господарську діяльність на основі своєчасного погашення усіх видів заборгованості, раціональної структури капіталу і господарських засобів.
Дем'яненко М.Я. [26]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується

Продовження табл. 1.1

1	2
	системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу.
Коломієць Н.О., Коломієць О.П. [32]	Фінансовий стан – це здатність (спроможність) підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю.
Коробов М.Я. [33]	Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.
Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [35]	Фінансовий стан являє собою найважливішу характеристику економічної діяльності підприємства в зовнішньому середовищі. Воно визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал в діловій співпраці, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів щодо фінансових та інших відносин.
Осмоловський В.В. [53]	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами із суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю.
Павленко О.І. [55]	Фінансовий стан – це реальна (на фіксований момент часу) та потенційна фінансова спроможність підприємства.
Поддєрьогін А.М. [59]	Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.
Савицька Г.В. [64]	Фінансовий стан підприємства – економічна категорія, яка відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу.
Томілін О.О., Лесюк А.С. [66]	Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства – економічна категорія, яка відображає наявність, розміщення та ефективне використання активів, власного і позичкового капіталу на конкретну дату.
Цал-Цалко Ю.С. [72]	Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, кажучи точніше, ефективність функціонування

Продовження табл. 1.1

1	2
	механізмів економічної системи.
Шеремет А.Д., Негашев Є.В. [74]	Фінансовий стан підприємства характеризується структурою засобів (активів) і характером джерел їх формування (власного і позикового капіталу, тобто пасивів).

Джерело: складено автором на основі проведеного дослідження

Крім того, слід звернути увагу на особливо цікаву думку окремих авторів стосовно розмежування понять «фінансовий стан», «фінансове становище» та «фінансова позиція».

Так, окремі науковці розрізняють поняття «фінансова позиція» та «фінансовий стан», розуміючи фінансову позицію як стан обсягу та структури активів, капіталу, а також основних фінансових результатів діяльності підприємства на певну дату. Фінансова позиція, на його думку, є предметом аналізу та оцінки з метою виявлення реального фінансового стану підприємства, а фінансовий стан – це рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання [3, с. 174].

Інші дослідники наголошують на різниці понять «фінансовий стан» та «фінансове становище», зазначаючи, що «фінансове становище – це забезпеченість підприємства власними й позиковими коштами, можливість і ефективність їх використання у своєму обороті за сформованих економічних умов» [16, с. 98]. На думку авторів, фінансове становище є рівнем фінансового стану, зафіксованим на певний момент часу. Таким чином, «фінансовий стан» є характеристикою діяльності підприємства у визначеному періоді за сформованих економічних умов.

Ці терміни мають по дві основи, перша з яких є спільною і похідною від слова «фінанси» й означає «сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів грошових коштів». Другу основу становить, відповідно, слово «стан» і «становище», «позиція». Звернувшись до лінгвістичного аналізу цих слів, ми виявили таке: ці слова є синонімами, отже, повинні мати єдину сутнісну характеристику. Саме тому, на нашу думку, розмежовувати ці поняття недоцільно.

Загалом, дослідивши сутність поняття «фінансовий стан» та проаналізувавши різні погляди щодо його визначення, пропонуємо визначити концептуальні основи цього поняття:

- фінансовий стан є результатом фінансово-господарської діяльності підприємства;
- фінансовий стан являє собою поняття, сутність якого проявляється як у статиці, тобто на певний момент часу, так і в динаміці, тобто в характеристиці діяльності підприємства у визначеному періоді;
- фінансовий стан – це об’єкт, що вимірюється певною сукупністю показників, які характеризують господарське становище підприємства, його загальні результати діяльності;
- фінансовий стан – це міра забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення;
- фінансовий стан може бути окремим об’єктом фінансового управління [22].

Ми погоджуємося з думкою науковців, проте наведемо власне визначення: фінансовий стан – це комплексне поняття, яке описується системою показників та характеризує наявність і використання фінансових ресурсів.

В умовах нестабільності й жорсткої ринкової конкуренції для підтримання стабільного фінансового стану потрібно вдосконалити систему фінансового управління основними елементами фінансового стану, які є загальновизнаними: фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, кредитоспроможність, ділова активність. Зауважимо, що доцільно доповнити дану характеристику фінансового стану такими елементами, як: ефективність формування майнового комплексу та структури капіталу, моніторинг загрози банкрутства, рівень інвестиційної привабливості та фінансового ризику [22].

Відомо, що узагальнена позиція стосовно різновидів фінансового стану підприємства передбачає його розмежування на два види.

1. Задовільний фінансовий стан – це ефективне використання ресурсів, можливість повністю й у належний термін відповісти за своїми зобов'язаннями; достатність власних засобів для уникнення високого ризику; гарантовані перспективи отримання прибутку.

2. Незадовільний фінансовий стан виражається в незадовільній платіжній готовності, у неефективному використанні ресурсів і розміщенні засобів виробництва, їх іммобілізації. Межею незадовільного фінансового стану підприємства є стан банкрутства, тобто нездатність підприємства відповісти за своїми зобов'язаннями [2].

У науковій літературі представлена позиція, згідно з якою більшість учених виокремлюють чотири типи фінансового стану. В основі такого поділу лежить багаторівнева схема покриття запасів і витрат, тобто різновиди фінансового стану виділяються на основі показників фінансової стійкості, на такі види:

1) абсолютною фінансова стійкість вважається тоді, коли власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси й витрати;

2) нормально стійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів і довгостроковими позичковими джерелами;

3) нестійкий фінансовий стан – запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позичкових джерел і короткострокових кредитів і позичок, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4) кризовий фінансовий стан – запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, підприємство перебуває на межі банкрутства [2].

Отже, фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невинуватеної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Сутність фінансового стану підприємства слід розглядати з позицій фінансового менеджменту. Фінансовий стан передусім є об'єктом фінансового

управління, результатом фінансово-господарської діяльності й слугує якісною характеристикою діяльності підприємства. Фінансовий стан підприємства відображає стан забезпеченості фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання й вимірюється сукупністю показників, що характеризують загальні результати діяльності підприємства на даний час і визначає його перспективи у майбутньому.

1.2. Механізм забезпечення стійкого фінансового стану підприємства

Механізм забезпечення стійкого фінансового стану будь-якого підприємства – це сукупність методів і принципів розроблення та реалізації запропонованих рішень, що пов'язані із забезпеченням на такому рівні фінансових активів і ресурсів, їх формування та розподілення, що дозволило б підприємству підтримувати розвиток, базуючись на зростанні капіталу та прибутку при збереженні кредитоспроможності та платоспроможності, забезпечуючи підтримку його фінансової рівноваги.

Дослідження економічної діяльності підприємства за основними фінансовими показниками дає можливість визначити, що метою управління фінансовим станом є постійна підтримка заходів, що спрямовані на запобігання та унеможливлення виникнення кризових ознак втрати стабільної діяльності, плато- та кредитоспроможності. Виходячи з того, що стійкий фінансовий стан будь-якого підприємства передбачає забезпечення стабільності на довгострокову перспективу, проблеми можуть виникати і в поточному періоді, зокрема у зв'язку із накопиченням кредиторської заборгованості та боргів перед кредитно-фінансовими установами. Таким чином, задля запобігання втрати стійкого та стабільного стану підприємства потрібно постійно тримати на увазі, відстежувати виникаючі прояви затримання платежів покупцями продукції або послуг, прогнозувати витрачання коштів за сплатою кредитних зобов'язань, ряду податкових платежів та витрат за іншими напрямками –

підтримувати баланс руху грошових коштів [44].

Мета управління фінансовим станом передбачає вирішення ряду задач відповідно до сфери діяльності підприємства. Зокрема, до основних завдань управління фінансовим станом підприємства відносяться:

- управління рентабельністю та фінансовою стійкістю підприємства;
- управління ефективністю використання майна;
- об'єктивна оцінка динаміки, стану ліквідності та платоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства;
- визначення та управління ефективністю використання фінансових ресурсів;
- розроблення заходів, спрямованих на покращення отриманих показників [51].

Як і кожна управлінська система, управління фінансовим станом підприємства передбачає наявність певного об'єкту управління. При цьому об'єктом управління фінансовим станом є фінансові відносини у сфері грошового обігу, фонди фінансових ресурсів, що створюються і використовуються в усіх ланках фінансово-господарської роботи підприємства.

Предметом управління фінансовим станом підприємства є регулювання фінансових потоків. Суб'єктом управління фінансовим станом підприємств є керівний та фінансовий апарат системи органів управління на підприємстві.

Управління фінансовим станом підприємства має здійснювати на основі таких принципів (рис 1.1).

Принцип інтегрованості системи управління фінансовим станом із загальною системою управління підприємством вимагає їх інтегрованого поєднання, оскільки управління фінансовим станом тісно пов'язане з іншими функціональними напрямками управління та будується безпосередньо на основах фінансового управління, тому в якій би із визначених сфер управління не приймалося рішення, воно прямо чи опосередковано буде впливати на рівень фінансового стану та відповідно на прийняття управлінських рішень [52].

Рис.1.1. Система принципів управління фінансовим станом підприємства [52]

Принцип стратегічної направленості управління фінансовим станом підприємства передбачає підпорядкування всіх управлінських рішень, що приймаються, забезпеченню досягнення головної мети функціонування підприємства та визначеним стратегічним напрямом його розвитку.

Принцип гнучкості процесу управління фінансовим станом підприємства передбачає формування потенціалу для швидкого реагування, корегування або розробки нових управлінських рішень в умовах впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Необхідна гнучкість досягається за умови забезпечення якісних параметрів фінансового стану, що визначаються оптимальним формуванням структури капіталу, мінімізацією фінансових ризиків, підтриманням достатньої ліквідності активів, забезпеченням достатнім обсягом фінансових ресурсів в інвестиційній та страховій формі, що відповідно дозволяють звести до мінімуму вплив факторів зовнішнього середовища або здійснити швидке

пристосування до них [54].

Принцип комплексного характеру формування управлінських рішень в управлінні фінансовим станом підприємства насамперед повинен забезпечуватися системним мисленням керуючої системи та передбачати розгляд процесу управління ним як комплексу дій, спрямованих на розробку взаємопов'язаних та взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких робить внесок в його загальну результативність. При цьому даний процес повинен охоплювати всі аспекти управління фінансовим станом підприємства та ґрунтуватися на вивченні причинно-наслідкових залежностей в управлінні.

Принцип координації управлінських дій з управління фінансовим станом підприємства спрямований на забезпечення досягнення позитивних результатів, що досягається за рахунок с координованості дій між всіма центрами відповідальності (господарськими одиницями), їх організаційними структурами, що здійснюються на принципах ієрархії підпорядкованості та відповідальності [54].

Принцип альтернативності та цілеспрямованості підходів при розробці окремих управлінських рішень в управлінні фінансовим станом підприємства має враховувати наявність альтернативних підходів щодо можливості виконання дій. Вибір будь-якого управлінського рішення з наявної альтернативи має здійснюватися на основі встановленої системи критеріїв, що забезпечить не тільки високу результативність, а й його спрямування на вирішення певного кола завдань для досягнення встановлених цільових орієнтирів, що визначають фінансову ідеологію підприємства.

Принцип ієрархічності пізнання об'єкту управління полягає у багаторівневому вивченні фінансового стану як об'єкту управління, який розглядається нами не тільки як елемент ширшої системи – власне як одна найбільш значущих складових фінансового управління, та як окремий об'єкт управління, а й як система в складі якої виділено ряд елементів. Реалізація цього принципу дозволяє забезпечити не тільки ідентифікацію найбільш значущих його параметрів, що визначають якість управління фінансовим

станом взагалі, а й ідентифікувати рівень фінансової безпеки підприємства.

Принцип інноваційної спрямованості управління фінансовим станом підприємства визначає необхідність не тільки використання прогресивних технологій, методів, інструментів, а й забезпечення адаптації керуючої системи до їх впровадження та використання, що підкріплюються відповідними змінами в організаційних структурах підприємства [54].

Принцип пріоритетності розв'язання протиріч в складових елементах фінансового стану визначає орієнтацію на пошук та першочергове розв'язання кола тих «проблемних» питань, що унеможливають вирішення тих завдань, що поставлені в процесі управління фінансовим станом підприємства для досягнення головної його мети.

Принцип врахування рівня ризику в процесі управління фінансовим станом підприємства визначає необхідність передбачення зміни рівня фінансового ризику в процесі прийняття будь-якого управлінського рішення.

Принцип ефективності управління фінансовим станом підприємства полягає у поєднанні та вмілому використанні особистих якостей суб'єкта з потенціалом об'єкта управління за умови мінімізації матеріальних, трудових, матеріальних, часових витрат, пов'язаних з даним управлінням [54].

Процес управління фінансовим станом підприємства повинен здійснюватися за нижченаведеними етапами:

- визначення головної мети управління – поєднання діяльності певних підрозділів підприємства в єдиному процесі, а також злагодженість роботи підприємства з джерелом зовнішнього оточення;

- утворення системи інформаційного забезпечення управління – це створення складного механізму гармонізації інформаційних ресурсів і способів їх організації, за рятуюнок яких керівництво отримує потрібні данні, що необхідні для прийняття відповідних рішень, для подальшої діяльності підприємства [63, с. 133];

- дослідження показників фінансового стану – це процес збирання, оброблення й аналіз певних даних взаємодії елементів всієї системи фінансових

відносин підприємства, визначається сукупністю виробничих факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і введення в дію фінансових ресурсів;

- утворення системи цілей та цільових показників – формування та поєднання сукупності пов'язаних цілей та деяких показників, які забезпечують можливість управлінцям з'ясувати межі, поза якими діяльність підприємства доречна або навпаки – недоречна;

- прогноз показників фінансового стану на тривалий період дає можливість визначити на довгострокову перспективу потреби підприємства у фінансових ресурсах; правильно будувати відносини з контрагентами, у тому числі з покупцями та постачальниками підприємства;

- поточне планування показників фінансового стану характеризується створенням певних видів фінансових планів. А це значить, що підприємство може самостійно визначити джерела фінансування свого розвитку на поточний період, утворити структуру доходів та витрат, а також забезпечити собі постійну платоспроможність та виявити структуру активів і капіталу фірми на кінець планового періоду [63, с. 133];

- створення системи заходів для реалізації поточних планів – чітка постанова всієї сукупності практичних засобів, необхідних для здійснення намічених стратегічним планом цілей та визначеного планованого періоду;

- контроль показників фінансового стану підприємства – контроль за підвищенням ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції підприємства на основі результативних форм виробництва та його управління й активізації [8, с. 67].

Управління стійким фінансовим станом доцільно здійснювати на усіх рівнях менеджменту, а саме:

1. Стратегічне управління фінансовим станом передбачає розробку та реалізацію довгострокових заходів щодо забезпечення стійкості функціонування та розвитку у стратегічній (3-5 років) перспективі. Суб'єктами управління на цьому рівні виступають управлінці вищої ланки (власники,

директора, голови Правління тощо), що володіють найвищими повноваженнями у сфері формування планів розвитку та заходів суб'єкта бізнесу.

2. Тактичне управління спрямоване на досягнення цільових показників захищеності бізнесу у короткостроковій перспективі (зазвичай, у рамках 1 року). Заходи тактичного управління орієнтовані на реалізацію цілей стратегічного характеру.

3. Оперативне або поточне управління фінансовим станом передбачає розробку та впровадження заходів щодо досягнення цілей у сфері економічної безпеки у поточному періоді (від 1 тижня до декількох місяців) [44, с. 165].

Методи управління фінансовим станом представляють собою засоби досягнення цілей та завдань менеджменту у відповідній сфері. Залежно від часового спрямування методи поділяються на тактичні (мають період реалізації менше одного року, спрямовані на швидке покращення фінансових показників) та стратегічні (розраховані на тривалий період реалізації, характеризуються більш тривалою дією).

Основні методи управління фінансовим станом наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Методи управління фінансовим станом підприємства

Назва методу	Сутність	Мета
1	2	3
Тактичні		
Даунсайзинг	зменшення виробничих потужностей та чисельності персоналу підприємства відповідно до реального попиту та ринкових можливостей	скорочення постійних витрат, зменшення собівартості продукції
Санація	сукупність заходів фінансово-економічного, технічного, організаційного та соціального характеру, спрямованих на покращення фінансових показників за рахунок зміни структури активів та пасивів	відновлення ліквідності та платоспроможності, відновлення прибутковості та конкурентоспроможності
Моніторинг	дослідження, оцінка та прогноз стану зовнішнього середовища	раннє виявлення кризових явищ

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Контролінг	функція у системі управління підприємством, яка аналізує та координує систему виконання виробничих програм у порівнянні з плановими показниками	прискорення виявлення кризових явищ
Стратегічні		
Диверсифікація	розширення сфери діяльності суб'єкта бізнесу для зниження рівня залежності від одного ринку	об'єднання у межах однієї організації різних стадій виробництва та розподілу, різних видів діяльності
Реінжиніринг	перепроєктування бізнес-процесів суб'єкта бізнесу за рахунок скорочення зайвих ланок та операцій у бізнес-процесах, зайвих витрат часу та інших ресурсів	підвищення показників ефективності діяльності, таких як продуктивність праці, час обслуговування чи виготовлення продукції, собівартість тощо

Отже, механізм забезпечення стійкого фінансового стану підприємства об'єднує у собі мету, завдання, принципи, методи та інструменти забезпечення стійкого фінансового стану. Важливим завданням у даній сфері є визначення цілей управління та відповідних орієнтирів з метою забезпечення розробки заходів.

1.3. Методичні засади оцінки фінансового стану підприємства

Метою оцінки фінансового стану підприємства є розробка і реалізація заходів, спрямованих на його зміцнення, нарощення потенціалу та розширення можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості.

Оцінка фінансового стану дозволяє встановити й охарактеризувати:

- ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому, а також ефективність використання фінансових ресурсів зокрема;
- рівень кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;
- рівень підприємницького ризику щодо можливості погашення

зобов'язань, здатність до нарощування активів, залучення інвестицій;

- основні пріоритети якісного планування, прогнозування, бюджетування;
- політику розподілу і використання прибутку для потреб суб'єкта господарювання;
- причини відповідних змін, а також тенденції і пріоритетні напрями розвитку підприємства за показниками його фінансового стану.

Інформація для оцінки фінансового стану міститься у відповідних формах фінансової звітності [5]:

- Форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан).
- Форма 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід).
- Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів».
- Форма 4 «Звіт про власний капітал».
- Примітки до річної фінансової звітності.

В цілому порядок оцінки фінансового стану підприємства може бути представлений такими чином.

По-перше, необхідно чітко визначити мету проведення оцінки фінансового стану підприємства, оскільки від неї буде залежати подальший вибір підходів щодо її здійснення.

По-друге, здійснюється збір інформації і обираються напрями оцінки й конкретні показники, що дозволять охарактеризувати фінансовий стан підприємства або його складові відповідно до поставленої мети.

По-третє, проводиться розрахунок показників та їх порівняння з нормативними значеннями.

По-четверте, проводиться ретельне вивчення основних причин змін тих чи інших показників та характеристика їх досягнутого рівня.

По-п'яте, виявляються резерви та обґрунтовуються заходи щодо зміцнення фінансового стану підприємства [5].

Класифікація груп, їх склад та методика розрахунку показників, які закріплені у нормативних документах різних міністерств і відомств, а також

представлені у роботах науковців, істотно різняться, що обумовлює відсутність єдиного підходу до оцінки фінансового стану [28].

Методикою аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затвердженою Наказом Міністерства фінансів України № 170 від 14.02.2006 р. виділено такі основні компоненти фінансового аналізу діяльності підприємства:

- горизонтальний фінансовий аналіз, який проводиться з метою вивчення динаміки окремих фінансових показників, розрахованих за даними фінансової звітності за певний період часу;
- вертикальний фінансовий аналіз, який базується на порівнянні питомої ваги окремих структурних складових;
- порівняльний фінансовий аналіз, який проводиться для зіставлення планових та фактичних показників, фактичних і нормативних (галузевих, загальних) показників;
- аналіз фінансових коефіцієнтів, який полягає у зіставленні показників звітності та (або) фінансового плану з метою розрахунку коефіцієнтів: коефіцієнт платоспроможності (ліквідності), оцінки оборотності активів, фінансової стабільності підприємства тощо;
- факторний фінансовий аналіз, який проводиться для оцінки впливу окремих чинників на рівень відповідних результативних показників.

Найбільш розповсюдженим з наведених видів є аналіз фінансового стану з використанням фінансових коефіцієнтів, оскільки вони дають високу точність результату за умови їх правильної інтерпретації [23, с. 210].

Відомо понад 200 відносних аналітичних показників, які можна розраховувати на основі фінансової звітності. Користь кожного конкретного коефіцієнта суворо визначена метою аналізу. Тому при виборі показників, що будуть розраховуватися, в першу чергу необхідно керуватися завданнями і цілями, які потрібно вирішити за допомогою такої оцінки.

Зазначимо, що самі по собі фінансові коефіцієнти несуть не дуже багато інформації і їх дуже важко інтерпретувати. Крім того, деякі з показників

доцільно аналізувати в комплексі з декількома іншими, щоб встановити реальну картину. Тому для одержання на їх основі висновків про фінансовий стан підприємства необхідно зіставити аналітичні показники із нормативними значеннями чи середніми показниками (по галузі, регіону, найкращим підприємствам тощо).

Оцінку фінансового стану можна провести на основі використання п'яти груп коефіцієнтів (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Групи показників оцінки фінансового стану підприємства [78]

Майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, структура та динаміка майна і джерел формування капіталу [68]. Аналіз майнового стану може проводитися на основі використання форми 1 «Баланс» як без зміни (об'єднання) статей, так і шляхом побудови скороченого аналітичного балансу. Останній утворюється об'єднанням в окремі групи однорідних за економічним змістом статей балансу і доповненням його відповідними показниками, що характеризують зміни у майновому стані підприємства (на основі використання прийомів горизонтального і вертикального аналізу). Один з варіантів побудови скороченого аналітичного балансу представлений у табл. 1.3. Скорочений аналітичний баланс використовується як допоміжний інструмент у процесі аналізу фінансового стану.

Таблиця 1.3

Скорочений аналітичний баланс

Актив	Рядки за формою №1	Пасив	Рядки за формою №1
1	2	1	2
Майно (активи) – всього	1300	Джерела фінансування – всього	1900
1. Необоротні активи	1095	1. Власний капітал	1495
в т.ч. основні засоби	1010	1.1. Зареєстрований капітал	1400
2. Оборотні активи	1195	1.2. Нерозподілений прибуток	1420
2.1. Оборотні виробничі засоби, в т.ч.	1100+1110	2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1500
– запаси	1100	2.1. Довгострокові кредити банків	1510
– поточні біологічні активи	1110	2.2. Інші довгострокові зобов'язання	1515
2.2. Засоби обігу, в т.ч.	1125+1190	3. Поточні зобов'язання і забезпечення	
– дебіторська заборгованість	1125+1155	3.1. Короткострокові кредити банків	1100
– грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	1160+1165	3.2. Поточна кредиторська заборгованість	1610+1630
– інші оборотні активи	1190	3.3. Інші поточні зобов'язання	1690

Джерело: [78, с. 176]

Основні показники майнового стану підприємства представлені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Показники майнового стану підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
1	2	3
Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні	підсумок балансу	Дає загальну вартісну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання цього показника свідчить про збільшення майнового потенціалу підприємства.
	(ф. 1 р. 1300)	
Коефіцієнт зносу основних засобів	відношення зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів	Характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Позитивним є зменшення значення показника.
	ф. 1 р. 1012/ ф. 1 р. 1011	
Коефіцієнт придатності основних засобів	відношення залишкової вартості основних засобів до первісної	Показує, яка частина основних фондів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності.
	ф. 1 р. 1010/ ф. 1 р. 1011	

Продовження табл. 1.4

1	2	3
Коефіцієнт оновлення	відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду	Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби
	ф.5 р.260 (гр.5)/ф.1 р.1011 (к. р.)	
Коефіцієнт вибуття	відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду	Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період.
	ф.5 р.260 (гр.8)/ ф.1 р.1011 (п. р.)	
Частка основних засобів в активах	відношення залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів	Динаміка зменшення показника протягом певного періоду є позитивною в умовах стабільного або зростаючого обсягу виробництва.
	ф.1 р. 1010/ ф.1 р. 1300	
Коефіцієнт мобільності активів	співвідношення оборотних та необоротних активів підприємства	Характеризує рівень мобільності активів підприємства, його підвищення є позитивним фактором.
	ф.1 р. 1195/ ф.1 р. 1095	

Джерело: [78, с. 177]

Фінансова стійкість в першу чергу характеризує ступінь фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування і свідчить про його плато- і кредитоспроможність.

Оцінюючи фінансову стійкість підприємства, слід враховувати наступне:

- власники підприємства віддають перевагу допустимому зростанню частки позикових коштів;
- кредитори – навпаки частіш за все співпрацюють із суб'єктами господарювання з високою часткою власного капіталу.

Аналізуючи фінансову стійкість необхідно розрахувати комплекс відносних показників (табл. 1.5).

Одним з найбільш значущих показників фінансової стійкості вважається коефіцієнт автономії, який показує частку власного капіталу підприємства у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Чим вищим є значення

цього показника, тим вищим є рівень фінансової стійкості підприємства і тим воно є більш незалежним від зовнішніх джерел фінансування. Мінімальне (нормативне) значення цього коефіцієнта 0,5. Проте, ураховуючи перспективи подальшого розвитку бізнесу, власники можуть віддати перевагу допустимому зростанню частки позикових коштів, адже це дозволить отримати більший прибуток на одиницю власних фінансових ресурсів.

Таблиця 1.5

Показники фінансової стійкості підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
1	2	3
Коефіцієнт автономії	відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність, нормативне значення $> 0,5$
	$\text{ф1 р.1495} / \text{ф1 р.1900}$	
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	відношення власного капіталу до позикових і залучених джерел	Показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожен одиницю позикових і залучених. Нормативне значення > 1
	$\text{ф1 р. 1495} / (\text{р.1595} + \text{р.1695} + \text{р.1700})$	
Коефіцієнт фінансової стійкості	відношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	Показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі і свідчить про його здатність залишатися платоспроможним в довгостроковій перспективі.
	$\text{ф1 (р.1495+р.1595)} / \text{ф1 р.1900}$	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	відношення власного оборотного капіталу підприємства до власних джерел фінансування	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована.
	$\text{ф1(р.1195} - \text{р.1695)} / \text{ф1 р.1495}$	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	відношення власного оборотного капіталу підприємства до оборотних активів	Показує рівень фінансування оборотних активів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів.
	$\text{ф1(р.1195} - \text{р.1695)} / \text{ф1 р.1195}$	

Джерело: [78, с. 177]

Істотне значення також має коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, який є індикатором здатності підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних фінансових ресурсів. Високе значення свідчить про фінансову стійкість підприємства і здатність проводити активну

діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування.

Для оцінювання ступеня ліквідності підприємства використовують різні відносні показники ліквідності, що різняться набором ліквідних засобів, які використовують для покриття короткотермінових зобов'язань. Залежно від того, які види оборотних активів приймаються у розрахунок, виокремлюють різні показники ліквідності. Найчастіше при оцінці ліквідності використовують коефіцієнт абсолютної, швидкої та загальної ліквідності (коефіцієнт покриття).

Основною проблемою багатьох підприємств є занижений рівень показника абсолютної ліквідності, що є наслідком відсутності наявних грошових коштів. Однак, в цілому коефіцієнт покриття у більшості суб'єктів господарювання є вищим за нормативне значення, тобто підприємства мають достатньо оборотних активів для покриття поточних зобов'язань, але у структурі цих активів переважають запаси, які вважаються найменш ліквідними з оборотних активів. Ключові показники ліквідності підприємства та порядок їх розрахунку представлено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Показники ліквідності підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт покриття	відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Нормативне значення >1,5-2,5
	$\phi 1 \text{ p.1195} / \phi 1 \text{ p.1695}$	
Коефіцієнт швидкої ліквідності	відношення найбільш ліквідних оборотних активів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства	Характеризує платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Нормативне значення >0,6-0,8.
	$\phi 1(\text{p.1195} - \text{p.1100} - \text{p.1110}) / \phi 1 \text{ p.1695}$	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Нормативне значення >0,2-0,35
	$\phi 1(\text{p.1160} + \text{p.1165}) / \phi 1 \text{ p.1695}$	

Джерело: [78, с. 178]

Прибутковість підприємства безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку та показує ефективність діяльності підприємств різних форм господарювання. Однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку, оскільки прибутковість – це відносний показник, що вимірюється в коефіцієнтах або відсотках.

Перевагою показників прибутковості (табл. 1.7) порівняно з показниками прибутку є більш широкі можливості порівняння. Позитивним для підприємства є зростання цих показників, що надасть можливості подальшого його успішного розвитку.

Таблиця 1.7

Показники прибутковості підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
1	2	3
Рентабельність капіталу	відношення чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу	Свідчить про ефективність використання всього майна підприємства.
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} // \text{ф1(р.1300 (гр.3) + р.1300 (гр.4))} / 2$	
Рентабельність власного капіталу	відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу.
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} / \text{ф1(р.1495 (гр.3) + р.1495 (гр.4))} / 2$	
Рентабельність реалізованої продукції	відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Показує ефективність виробництва і реалізації продукції підприємства.
	$\text{ф2 р.2090 або р.2095} / \text{ф2р.2050}$	
Рентабельність продажу	відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації	Показник, який показує, скільки прибутку припадає на одиницю реалізованої продукції
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} / \text{ф2 р.2000}$	
Рентабельність господарської діяльності	відношення чистого прибутку до витрат господарської діяльності	Характеризує ефективність здійснення господарської діяльності підприємства.
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} / \text{ф2 р.(2050+2130+2150+2180+2250+2255+2270+2300)}$	

Джерело: [78, с. 178]

Ділова активність характеризує усю сукупність зусиль підприємства щодо просування на ринках продукції, праці, капіталу.

Оцінку ділової активності здійснюють за двома напрямками:

- 1) ступінь виконання плану за основними показниками, забезпечення заданих темпів їх зростання;
- 2) рівень ефективності використання ресурсів підприємства.

Найбільш істотно відбивають рівень ділової активності підприємства показники оборотності, що показують скільки отримано чистої виручки на одиницю фінансових ресурсів або активів. Нормативних значень для показників ділової активності не встановлено. Загально прийнятим є постулат: чим меншими є строки обертання окремих видів активів, тим швидше вивільняються кошти і розширюються можливості підприємства щодо їх подальшого використання [74].

Стосовно строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованості слід відзначити, що при відсутності нормативних значень бажано, щоб ці періоди приблизно дорівнювали одне одному, що свідчитиме про рівновагу у формуванні грошових потоків підприємства. Ключові показники ділової активності та порядок їх визначення наведені у табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Показники ділової активності підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
1	2	3
Коефіцієнт оборотності активів	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості активів	Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1(р.1300(гр.3) + р.1300(гр.4))} / 2$	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру дебіторської заборгованості	Показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки, тобто скільки разів ця заборгованість утворюється та погашається протягом року.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1((р.1125 \div \text{р.1155}) \text{ гр.3} + + (\text{р.1120} \div \text{р.1155}) \text{ гр.4})} / 2$	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості	Показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.
	$\text{ф2р.2050} / \text{ф1((р.1610 \div \text{р.1650}) \text{ гр.3} + + (\text{р.1610} \div \text{р.1650}) \text{ гр.4})} / 2$	

Продовження табл. 1.8

1	2	3
Строк погашення дебіторської заборгованості	відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	Показує середній період погашення дебіторської заборгованостей.
Строк погашення кредиторської заборгованості	відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	Показує середній період погашення кредиторської заборгованостей.
Коефіцієнт оборотності запасів	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру запасів	Показує, як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1(р.1100гр.3 + р.1100гр.4)} / 2$	
Фондовіддача	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості основних засобів	Характеризує ефективність використання основних засобів і показує скільки отримано виручки на одиницю вкладених основних засобів.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1(р.1010гр.3 + р.1010гр.4)} / 2$	
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства	Показує ефективність використання власного капіталу підприємства.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1(р.1495(гр.3) + р.1495(гр.4))} / 2$	

Джерело: [78, с. 179]

Метою оцінки фінансового стану підприємства є розробка і реалізація заходів, спрямованих його зміцнення, нарощення потенціалу та розширення можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості.

Оцінка фінансового стану дозволяє встановити й охарактеризувати:

- ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому, а також ефективність використання фінансових ресурсів зокрема;
- рівень кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;
- рівень підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатність до нарощування активів, залучення інвестицій;
- основні пріоритети якісного планування, прогнозування, бюджетування;

- політику розподілу і використання прибутку для потреб суб'єкта господарювання;
- причини відповідних змін, а також тенденції і пріоритетні напрями розвитку підприємства за показниками його фінансового стану [71].

Інформація для оцінки фінансового стану міститься у відповідних формах фінансової звітності:

1. Форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан).
2. Форма 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід).
3. Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів».
4. Форма 4 «Звіт про власний капітал».
5. Примітки до річної фінансової звітності.

В цілому порядок оцінки фінансового стану підприємства може бути представлений такими чином.

По-перше, необхідно чітко визначити мету проведення оцінки фінансового стану підприємства, оскільки від неї буде залежати подальший вибір підходів щодо її здійснення.

По-друге, здійснюється збір інформації і обираються напрями оцінки й конкретні показники, що дозволять охарактеризувати фінансовий стан підприємства або його складові відповідно до поставленої мети.

По-третє, проводиться розрахунок показників та їх порівняння з нормативними значеннями.

По-четверте, проводиться ретельне вивчення основних причин змін тих чи інших показників та характеристика їх досягнутого рівня.

По-п'яте, виявляються резерви та обґрунтовуються заходи щодо зміцнення фінансового стану підприємства [71].

Отже, аналіз фінансового стану є комплексним процесом. В цілому, при проведенні фундаментальної діагностики прийнято проводити дослідження за такими групами показників: майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності. Розрахунки показників даних груп базуються здебільшого на використанні фінансової звітності підприємства.

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення відносин у сфері управління фінансовим станом підприємства

Важливим компонентом будь-якої управлінської діяльності, у тому числі діагностики фінансового стану, є її інформаційне та нормативно-правове забезпечення.

Серед чинних в Україні офіційних методик діагностики доцільно визначити:

1. Методику проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, затверджену наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997р. №81. Ця методика охоплює всі основні напрями фінансово-господарської діяльності підприємства та її кінцевий висновок дає змогу визначитись про подальший фінансово-економічний стан та перспективи суб'єкта господарювання. Недоліками є обмеженість через конкретну цілеспрямованість методики та суб'єктивність висновків експерта, але за кількістю наявних показників, обсягом охоплення аспектів діяльності підприємства та сукупною трудомісткістю процесу оцінки її можна вважати найбільш оптимальною для замовників та виконавців.

У Методиці визначено ключові інформаційні джерела для проведення аналізу фінансового стану підприємства, розглянуто порядок проведення такого аналізу та визначено сукупність показників з методикою їх розрахунку для надання характеристики фінансовому стану підприємства.

2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р №14 у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. №1361. Перевагою зазначених рекомендацій є те, що в них наведені чіткі ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства та приховуваного банкрутства, відсутні громіздкі розрахунки. Їхнім недоліком

є обмеженість через цілеспрямованість методики, а також те, що спеціальну увагу сфокусовано лише на декількох важливих фінансових показниках, техніці їх розрахунку та оцінці ймовірного банкрутства. Ці рекомендації здебільшого призначені для використання в процесі провадження справи про банкрутство, до якого залучаються судді, що не мають спеціальної економічної освіти.

У Методичних рекомендаціях визначено об'єкти та суб'єктів аналізу, основні джерела інформаційного забезпечення та запропоновано розділи звіту за результатами проведення аналізу фінансово-господарської діяльності неплатоспроможного підприємства. У Рекомендаціях також розглянуто основні напрями проведення детального аналізу фінансово-господарської діяльності, а також запропоновано перелік показників, за якими проводиться дослідження.

3. Методику аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затверджену Наказом Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. №170. В цій методиці вперше були враховані галузеві особливості при визначенні нормативів коефіцієнтів оборотності активів, рентабельності діяльності та рентабельності власного капіталу.

У зазначеній Методиці визначено ключові складові фінансового аналізу підприємства, джерела інформації та визначено ключові напрями аналізу фінансового стану. Запропоновано також порядок розрахунку ключових показників. Окремо слід відзначити факторний аналіз як методичний прийом, що пропонується в рамках зазначеної методики. Важливою перевагою Методики є також можливість виведення інтегральної оцінки ефективності управління за допомогою наведеної шкали переведення розрахункових значень індивідуальних показників у бальні оцінки.

4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26.01.2001р. №49/121. В цьому Положенні основну увагу приділено показникам оцінки майнового стану підприємства та показникам ліквідності та платоспроможності, детально розглядаються та вивчаються показники оцінки ділової активності

(оборотності). При цьому досить розгорнуто аналізуються показники рентабельності, тобто слід зазначити, що дана методика є однією з найбільш детальних та таких, що надають можливість комплексно та розгорнуто оцінити фінансовий стан досліджуваного господарюючого суб'єкта. Але у Положенні № 49/121 розроблено тільки єдині нормативні значення для підприємств різних видів економічної діяльності, відсутня сегментація рівнів фінансової стійкості та зміст і порядок проведення аналізу виробничо-господарської діяльності.

В цілому, у Положенні ідентифіковано поняття «фінансовий стан» підприємства, визначено такі його прояви, як задовільний та незадовільний фінансовий стан. Також визначено мету та порядок проведення аналізу фінансового стану, запропоновано порядок оформлення результатів такого аналізу. У додатках до Положення наведено порядок розрахунку ключових показників та форми таблиць, які доцільно розмістити у підсумковому звіті.

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані:

1. балансу (форма № 1) ;
2. звіту про фінансові результати (форма № 2) ;
3. звіту про рух грошових коштів (форма № 3) ;
4. звіту про власний капітал (форма № 4) ;
5. дані статистичної звітності та оперативні дані.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою [60].

Кожне підприємство розробляє свої планові та прогностні показники, норми, нормативи, тарифи та ліміти, систему їх оцінки та регулювання фінансової діяльності. Ця інформація становить комерційну таємницю, а іноді й «ноу-хау». Відповідно до чинного законодавства України підприємство має право тримати таку інформацію в секреті. Перелік її визначає керівник підприємства.

Мета складання фінансової звітності – надати користувачам повну, правдиву, та неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства для прийняття рішень.

Фінансова звітність забезпечує такі інформаційні потреби користувачів:

- щодо придбання, продажу цінних паперів та володіння ними;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінювання якості управління;
- оцінювання здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- прийняття інших рішень [46].

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» – визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів, зокрема під час формування інформації про виробничі запаси. Цим Положенням (стандартом) визначаються зміст і форма звітності підприємства. А загальні вимоги до розкриття її статей наведено в Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 року № 433. З прийняттям Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., відмінено дію П(С)БО 1–5, що регламентували порядок складання Балансу, Звіту про фінансові результати, Звіту про рух грошових коштів та Звіту про власний капітал.

Бухгалтерський баланс – це звіт про фінансовий стан, який складається з активу та пасиву і свідчить про те, як на певний час розподілено активи та пасиви і як саме здійснюється фінансування активів за допомогою власного та залученого капіталу.

Звіт про фінансові результати відображає ефективність (неефективність) діяльності підприємства за певний період. Якщо баланс відображає фінансовий стан підприємства на конкретну дату, то звіт про прибутки та доходи дає картину фінансових результатів за відповідний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік)[60].

У звіті про фінансові результати наводяться дані про дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ; інші операційні доходи; фінансові результати від операційної діяльності (прибуток чи збиток) ; дохід від участі в капіталі; інші доходи та фінансові доходи; фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток чи збиток) ; фінансові результати від звичайної діяльності (прибуток чи збиток) ; надзвичайні доходи чи витрати; чисті прибуток чи збиток.

Звіт про рух грошових коштів відображає надходження та витрачання коштів у звітному періоді за операційним, інвестиційним і фінансовим напрямками діяльності підприємства.

У звіті про власний капітал відбиваються зміни у складі власного капіталу протягом звітного періоду.

Примітки до звітів – сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, розкривають іншу інформацію [36].

Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію щодо стану фінансів підприємств. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі.

Фінансова звітність має задовольняти потреби користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб.

За даними фінансової звітності розраховують сукупність аналітичних показників і на їх основі – узагальнюючі показники фінансового стану підприємств [45].

Дані зі стандартних обов'язкових форм державної статистичної звітності, що затверджуються Держкомстатом України, можна використовувати для аналізу фінансового стану підприємств народного господарства, дослідження кількісних залежностей фінансових аналітичних показників на макрорівні.

Так, форма №1 «Підприємництво», яка має назву «Звіт про основні показники діяльності підприємства за рік» містить такі необхідні для фінансового аналізу дані: обсяг виробленої і реалізованої продукції в поточних цінах; витрати на виробництво продукції; структура запасів; валові інвестиції в основний капітал та у невироблені активи, здійснені у звітному році; витрати підприємства на інновації та інформатизацію.

До аналізу майнового стану підприємства залучаються дані з форми №11-ОЗ статистичної звітності «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)».

Дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку надаються керівництву підприємства для прийняття відповідних рішень щодо витрат: за видами виробів (послуг, робіт); за місцями виникнення (виробничі підрозділи); за класифікаційними ознаками (постійні та змінні); за калькуляційними статтями; за економічними елементами; за періодами тощо.

В найбільш загальному вигляді інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану прийнято поділяти на зовнішнє та внутрішнє. До інформаційних джерел зовнішнього походження відносять показники, що характеризують загальний економічний розвиток країни; показники, що характеризують кон'юнктуру фінансового ринку; показники, що характеризують діяльність контрагентів та конкурентів [45].

Основними джерелами цієї інформації є: закони України, інші нормативні акти, аналітичні огляди, статистичні дані, тощо.

Показники внутрішнього інформаційного забезпечення прийнято поділяти на наступні групи:

1. Показники, що характеризують фінансовий стан та результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування показників

даної групи здійснюється на підставі даних фінансового обліку.

2. Показники, що характеризують фінансові результати діяльності окремих структурних підрозділів підприємства. Система показників цієї групи використовується для поточного та оперативного управління практично всіма аспектами діяльності підприємства.

3. Нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком підприємства [45].

Отже, нормативно-правове та інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану відіграють вкрай важливу роль при організації відповідного процесу. Нормативне забезпечення представлене офіційно затвердженими методиками проведення аналізу фінансового стану підприємства, натомість основним інформаційним забезпеченням є фінансова звітність підприємства, зокрема Баланс та Звіт про фінансові результати.

Висновки до розділу 1

Дослідивши сутність поняття «фінансовий стан» та проаналізувавши різні погляди щодо його визначення, пропонуємо визначити концептуальні основи цього поняття: фінансовий стан є результатом фінансово-господарської діяльності підприємства; фінансовий стан являє собою поняття, сутність якого проявляється як у статичності, тобто на певний момент часу, так і в динамічності, тобто в характеристиці діяльності підприємства у визначеному періоді; фінансовий стан – це об'єкт, що вимірюється певною сукупністю показників, які характеризують господарське становище підприємства, його загальні результати діяльності; фінансовий стан – це міра забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення; фінансовий стан може бути окремим об'єктом фінансового управління.

Механізм забезпечення стійкого фінансового стану будь-якого підприємства – це сукупність методів і принципів розроблення та реалізації запропонованих рішень, що пов'язані із забезпеченням на такому рівні

фінансових активів і ресурсів, їх формування та розподілення, що дозволило б підприємству підтримувати розвиток, базуючись на зростанні капіталу та прибутку при збереженні кредитоспроможності та платоспроможності, забезпечуючи підтримку його фінансової рівноваги.

Оцінка фінансового стану дозволяє встановити й охарактеризувати: ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому, а також ефективність використання фінансових ресурсів зокрема; рівень кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності; рівень підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатність до нарощування активів, залучення інвестицій; основні пріоритети якісного планування, прогнозування, бюджетування; політику розподілу і використання прибутку для потреб суб'єкта господарювання; причини відповідних змін, а також тенденції і пріоритетні напрями розвитку підприємства за показниками його фінансового стану.

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: балансу (форма № 1); звіту про фінансові результати (форма № 2); звіту про рух грошових коштів (форма № 3); звіту про власний капітал (форма № 4); дані статистичної звітності та оперативні дані.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «ОБ'ЄДНАНА ГІРНИЧО-ХІМІЧНА КОМПАНІЯ»

2.1. Організаційно-управлінський аналіз підприємства

Акціонерне підприємство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» – провідне підприємство гірничо-добувної галузі України з виробництва концентратів руд кольорових металів, а саме титанових (ільменітовий та рутиловий) та цирконієвих (цирконовий), а також алюмосилікатів, кварцових пісків формувальних, будівельних та для скляної промисловості. Продукція підприємства є сировинною базою низки важливих для економіки країни галузей, таких як:

- титанової;
- електродної;
- електротехнічної;
- керамічної;
- хімічної;
- машинобудівної.

Задля покращення економічної ефективності підприємство надає послуги іншим організаціям зі збагачення, подрібнення концентратів, ремонту гірничого обладнання та електрообладнання.

Повне найменування Компанії:

Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»

Код ЄДРПОУ:

36716128

Організаційно-правова форма:

Акціонерне товариство

Дата державної реєстрації, дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі про проведення державної реєстрації юридичної особи, яка утворена в

результаті перетворення:

Дата державної реєстрації: 05.10.2009

Дата запису: 08.12.2016

Номер запису: 1 073 145 0000 033028

Перелік засновників (учасників) юридичної особи:

Держава в особі Фонду державного майна України

Розмір статутного капіталу:

1 944 000 000,00 грн.

Дані про відокремлені підрозділи юридичної особи:

Філія «Вільногірський гірничо-металургійний комбінат» акціонерного товариства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія». Код ЄДРПОУ: 39389830, Місцезнаходження: 51700, Дніпропетровська обл., місто Вільногірськ, вулиця Степова, будинок 1.

Філія «Іршанський гірничо-збагачувальний комбінат» акціонерного товариства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія». Код ЄДРПОУ: 39391950, Місцезнаходження: 12110, Житомирська обл., Хорошівський район, селище міського типу Іршанськ, вулиця Шевченка, будинок 1.

У серпні 2014 року Державне підприємство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» отримало в управління Вільногірський гірничо-металургійний комбінат та Іршанський гірничо-збагачувальний комбінат. Іршанський і Вільногірський комбінати є основним джерелом титанової сировини та найбільшими в країні виробниками ільменітової руди.

В 2016 році у зв'язку із проведенням процесу корпоратизації та відповідно до наказу Мінекономрозвитку «Про утворення Публічного акціонерного товариства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» від 15.11.2016 № 1913 утворено Публічне акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», яке є правонаступником усіх майнових та немайнових прав та обов'язків державного підприємства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».

Відповідно до наказу Мінекономрозвитку «Про деякі питання акціонерного товариства «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» від 22.12.2018

№ 1955 змінено тип акціонерного товариства з публічного на приватне та змінено назву товариства на Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» (далі - Товариство).

Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» є вертикально інтегрованою компанією, успішність якої забезпечується спільною діяльністю усіх структурних підрозділів Товариства та його філій.

Організаційна структура Товариства визначається Правлінням та погоджуються з уповноваженим органом управління, яким є Фонд державного майна України.

Діяльність Товариства здійснюється за наступними напрямками:

- видобувне та збагачувальне виробництво (зосереджено на філіях);
- гірничо-транспортне виробництво (зосереджено на філіях);
- реалізація виробленої продукції;
- забезпечення та постачання;
- охорона праці та промислова безпека;
- організаційний розвиток;
- планування та бюджетування;
- правове, корпоративне, майнове забезпечення;
- бухгалтерський та податковий облік;
- HR-супровід;
- безпека та контроль;
- антикорупційний супровід.

Організаційна структура управління компанією передбачає:

1. Напрямок бізнесу. Департамент комерційної діяльності із централізацією функцій продаж та маркетингу. Цілі: Отримання прибутку за рахунок виробничо-промислової та підприємницької діяльності в гірничодобувній та металургійній галузі. Залучення та супроводження потенційних клієнтів.

2. Напрямок економіка та фінанси. Планово-економічний департамент та департамент фінансів. Цілі: підвищення ефективності управління фінансовими потоками, оптимізація оподаткування, стратегічне планування.

3. Напрямок інформаційні технології. ІТ-департамент. Цілі: супроводження інформаційних технологій, розробка програмних продуктів, централізація управлінських функцій ІТ.

4. Напрямок комунікацій та зв'язків з громадськістю. PR-департамент. Цілі: формування позитивного сприйняття АТ «ОГХК» в публічному просторі, ефективне донесення меседжів компанії стейкхолдерам. Антикризові комунікації та реагування на публічні запити.

5. Напрямок персоналу. HR-департамент. Цілі: супроводження організаційних трансформацій компанії. Розробка та впровадження системи управління ефективністю роботи персоналу.

6. Напрямок виробничої діяльності. Департамент з питань виробництва та охорони праці. Цілі: підвищення ефективності виробництва, контроль охорони праці.

7. Напрямок безпеки. Департамент з питань безпеки та контрольно-ревізійної роботи. Цілі: забезпечення відповідного рівня організації та реалізації заходів безпеки.

8. Напрямок юридичного супроводу. Юридичний департамент. Цілі: формування єдиної політики з питань правової, договірної та судової роботи в компанії. Організація ефективного управління майновим комплексом Товариства.

9. Напрямок організація корпоративного управління. Департамент корпоративного управління та організаційно-адміністративної роботи. Цілі: корпоративні відносини та їх правовий супровід, організація та супровід роботи управління, організація та контроль документообігу у Товаристві.

Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» створено з метою отримання прибутку за рахунок виробничо-промислової та підприємницької діяльності в гірничо-добувній та металургійній галузі,

задоволення потреб населення та суб'єктів господарювання будь-якої форми власності в продукції, роботах та послугах.

Стратегічні напрями діяльності підприємства:

- збереження власної сировинної бази, досягнутого рівня виробництва та гарантованого збуту готової продукції;
- освоєння нових родовищ ільменіту та введення в експлуатацію нових гірничозбагачувальних об'єктів;
- реалізація концепції соціальної відповідальності.

Стратегічні цілі діяльності підприємства:

- підтримання на досягнутому рівні обсягу видобутку та збагачення ільменітових руд;
- збільшення обсягу видобутку ільменітових руд;
- модернізації виробничих засобів та оптимізацію виробничих процесів;
- екологічний моніторинг, охорона навколишнього середовища та раціональне використання водних ресурсів та земель;
- забезпечення прав людини та гармонійного розвитку співробітників.

Традиційними споживачами продукції Товариства є підприємства вогнетривкої, ливарної, керамічної, пігментної, металургійної, скляної промисловості в усьому світі.

На сьогодні, Товариство випускає такі види продукції:

- концентрат рутиловий (вміст рутилу 92-97%);
- концентрат ільменітовий, виробництва філії «ВГМК» (вміст ільменіту 90-96%);
- концентрат ільменітовий, виробництва філії «ІГЗК» (вміст ільменіту не менше 94,5%);
- концентрат цирконовий (вміст циркону 98-99%);
- концентрат цирконовий порошкоподібний (вміст циркону 98-99%);
- концентрат ставролітовий (вміст ставроліту 81-86%);
- дистен-силіманітовий концентрат зернистий (вміст кіаніту/силіманіту 93-94%);

- дистен-силіманітовий концентрат порошкоподібний (вміст кіаніту/силіманіту 93-94%);
- пісок формувальний кварцовий (вміст кварцу 99%);
- пісок щільний природний (вміст кварцу 99%);
- пісок кварцовий для скляної промисловості (вміст кварцу 99%).

У табл. 2.1 представлено інформацію про ринкову частку у різних сегментах.

Таблиця 2.1

Ринкова частка в різних сегментах, у яких здійснює свою діяльність Товариство

Сегмент	Ринкова частка підприємства	
	на ринку України	на світовому ринку
Ільменітовий концентрат	55%	3%
Рутиловий концентрат	90%	2%
Цирконовий концентрат	95%	1%
Дистен-силіманітовий концентрат	70%	<1%
Ставролітів концентрат	90%	<1%
Піски	35%	<1%

Продукція філії «ВГМК» – концентрати титаново-цирконієвих руд є промисловою сировиною, ціна на яку дуже залежить від стану тих галузей промисловості, які є основними споживачами. Також особливістю формування цін на промислові мінерали є те, що вони не є біржовим товаром. Ціни встановлюються тільки угодами між покупцями та продавцями товару та дуже схильні впливу стану регіональних ринкових умов, що визначаються балансом попиту та пропозиції, наявністю значних складських запасів, конкурентним середовищем та вартістю доставки товару.

Ільменітовий та рутиловий концентрати – мають три головні галузі кінцевого споживання: виробництво пігментного двоокису титану (90% від загального обсягу споживання титанової сировини), виробництво металевого титану та виробництво зварювальних електродів.

Попит на цирконову продукцію постійно зростає за рахунок розширення виробництва в керамічній галузі.

Що стосується інших видів продукції: дистен-силіманітового ставролітового концентратів та пісків кварцових, то попит на неї є досить

стабільним, продукція реалізується без значних складських накопичень.

Філія «ВГМК» в основному орієнтована на експорт своєї продукції (88,6 %) і тому залежить від зовнішніх економічних умов. Беручи до уваги те, що доля підприємства у загальносвітовому виробництві промислових мінералів є досить скромною, суттєво вплинути на глобальну ситуацію підприємство не має можливостей. За умов, що склалися, керівництвом була опрацьована стратегія зі збереження існуючих традиційних споживачів та залучення нових за рахунок високої якості продукції, надання найкращого сервісу з забезпечення доставки товару, та динамічного підтримання цінової пропозиції на рівні, що визначена поточною ситуацією на ринку кожного конкретного споживача.

Виробничо-господарська діяльність філії «ВГМК» у звітному періоді проводилась за напрямками:

- основна діяльність – гірничо-експлуатаційні роботи та збагачення титано-цирконієвих пісків з випуском товарних концентратів;
- надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення;
- інвестиційна діяльність.

Філія «ІГЗК»

Виробничо-господарська діяльність на філії за звітний період проводилась у двох основних напрямках:

- основна діяльність – гірничо-експлуатаційні роботи та збагачення ільменітовміщуючих пісків з випуском ільменітового концентрату;
- капітальне будівництво.

Продукція філії - концентрат титанової руди є промисловою сировиною, ціна на яку дуже залежить від стану тих галузей промисловості, які є основними її споживачами. Також особливістю формування цін на промисловий мінерал є те, що він не є біржовим товаром. Ціни встановлюються тільки угодами між покупцями та продавцями товару та дуже схильні впливу стану регіональних ринкових умов, що визначаються балансом попиту та

пропозиції, наявністю значних складських запасів, конкурентним середовищем та вартістю доставки товару.

Філія «ІГЗК» орієнтована на експорт своєї продукції і тому повністю залежить від зовнішніх економічних умов. Беручи до уваги те, що доля підприємства у загальносвітовому виробництві промислових мінералів є досить скромною, суттєво вплинути на глобальну ситуацію підприємство не має можливостей. За умов, що склалися, керівництвом була опрацьована стратегія зі збереження існуючих традиційних споживачів та залучення нових за рахунок високої якості продукції, надання найкращого сервісу з забезпечення доставки товару, та динамічного підтримання цінової пропозиції на рівні, що визначена поточною ситуацією на ринку кожного конкретного споживача.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»

Для здійснення фінансово-економічного аналізу діяльності підприємства використаємо дані фінансової звітності, які наведені у додатку А.

Аналіз основних економічних показників підприємства наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні економічні показники діяльності підприємства

№	Показник	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
		2019	2020	2021	+/-	%
1	2	3	4	5	6	7
1	Чистий дохід, тис. грн.	3535397	3127625	4589216	1053819	29,81
2	Валовий прибуток, тис. грн.	1060347	1052806	1482091	421744	39,77
3	Чистий прибуток, тис. грн.	87872	369177	413803	325931	в 4,7 р.
4	Середньорічна вартість активів, тис. грн.	3398717	3750504	4233609	834892	24,57
5	Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	1359732	1389069,5	1536115	176383	12,97
6	Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	2038985	2361434,5	2697494	658509	32,30

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7
7	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	5301	5238	5393	92	1,74
8	Фондовіддача	2,96	2,73	3,89	0,93	31,42
9	Фондомісткість	0,34	0,37	0,26	-0,08	-23,53
10	Фондоозброєність, тис. грн /ос.	225,69	218,81	218,50	-7,19	-3,19
11	Продуктивність праці, тис. грн. /ос.	66,69	61,43	85,10	18,41	27,61
12	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,73	1,33	1,70	-0,03	-1,73

Джерело: складено автором на основі дослідження

Відповідно до даних табл. 2.2 відмітимо зростання чистого доходу на 153819 тис. грн. або на 29,81 %, що свідчить про розширення обсягів діяльності підприємства. Валовий прибуток зріс дещо вищими темпами – на 421744 тис. грн. або на 39,77 %. Це свідчить про підвищення ефективності формування витрат собівартості АТ «Об’єднана гірничо-хімічна компанія». Спостерігається суттєве збільшення чистого прибутку підприємства – на 325931 тис. грн. або в 4,7 р. АТ «Об’єднана гірничо-хімічна компанія» характеризується також розширенням майнового потенціалу. Так, середньорічна вартість активів збільшилася на 834892 тис. грн. або на 24,57 %, в т.ч. необоротні активи збільшилися на 176383 тис. грн. або на 12,97 %, оборотні активи на 658509 тис. грн. або на 32,30%. Також зросла чисельність працівників на 92 особи або на 1,74 %. Показники ефективності використання ресурсів підприємства характеризуються різними тенденціями. Так, фондовіддача та продуктивність праці зросли (на 31,42 % та на 27,61 % відповідно), натомість коефіцієнт оборотності оборотних активів знизився (на 0,03 п. або на 1,73 %). Відповідно до зазначеного, можемо зробити висновок про розширений тип відтворення діяльності АТ «Об’єднана гірничо-хімічна компанія», а також про збільшення обсягів діяльності досліджуваного підприємства.

Аналіз активів та зобов’язань АТ «Об’єднана гірничо-хімічна компанія» за період 2019-2021 рр. визначено за допомогою балансу підприємства і дані відображено в нижче наведених таблицях (табл. 2.3-2.4).

Таблиця 2.3

Аналіз активів підприємства

Актив	2019		2020		2021		Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	п.с.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи								
Нематеріальні активи	65387	1,91	61571	1,51	65121	1,48	-266	-0,43
Незавершені капітальні інвестиції	118405	3,46	90604	2,22	215421	4,90	97016	1,44
Основні засоби	1112852	32,51	1179364	28,92	1177421	26,82	64569	-5,69
Інші необоротні активи	25744	0,75	124212	3,05	158516	3,62	132772	2,87
Усього за розділом I	1322388	38,63	1455751	35,7	1616479	36,82	294091	-1,81
II. Оборотні активи								
Запаси	843804	24,65	1094131	26,83	798089	18,18	-45715	-6,47
Дебіторська за боргованість за продукцію, товари, роботи, послуги	608598	17,76	555263	13,62	366593	8,35	-242005	-9,41
Дебіторська заборгованість за розрахунками	216740	6,33	88140	2,16	220686	5,03	3946	-1,30
Інша поточна дебіторська заборгованість	2203	0,06	821879	20,16	901194	20,53	898991	20,47
Гроші та їх еквіваленти	405292	11,84	34925	0,86	382874	8,72	-22418	3,12
Інші оборотні активи	24557	0,72	27334	0,67	103877	2,37	79320	1,65
Усього за розділом II	2101194	61,37	2621675	64,3	2773313	63,18	672119	1,81
III Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	3423582	100	4077426	100	4389792	100	966210	-

Джерело: складено автором на основі дослідження

За даними таблиці 2.3 бачимо, що вартість основних засобів у 2020 р. була найбільшою. За аналізований період вартість основних засобів зросла на 64569,0 тис. грн.

Вартість виробничих запасів найменшою була у 2021 році і сягала 798089 тис. грн., що на 45715 тис. грн. менше ніж у 2019 році.

АТ «ОГХК» має досить не значну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, яка зменшилась в 2021 році на 242005 тис. грн.

В табл. 2.4 представлено характеристику пасивів підприємства за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.4

Аналіз джерел формування активів підприємства

Пасив	2019		2020		2021		Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Власний капітал								
Зареєстрований капітал	1944000	56,79	1944000	47,68	1944000	44,28	0	-12,51
Додатковий капітал	503146	14,70	524488	12,86	594075	13,53	90929	1,17
Резервний капітал	60102	1,76	63853	1,57	82312	1,88	22210	0,12
Нерозподілений прибуток (збиток)	-115038	-3,36	23340	0,57	36823	0,84	151861	4,2
Усього за розділом I	2392210	69,88	2555681	62,68	3657210	60,53	-2026489	-9,38
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Інші довгострокові зобов'язання	2669	0,08	8705	0,21	3123	0,07	454	-0,01
Довгострокові забезпечення	651338	19,02	766861	18,81	873559	19,90	222221	0,08
Цільове фінансування	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	654007	19,10	775566	19,02	876682	19,97	222675	0,87
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість	172190	5,03	393948	9,66	426747	9,72	254557	4,69
Поточні забезпечення	184085	5,37	335443	8,23	380459	8,67	196374	3,3
Доходи майбут. Періодів	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші поточ. зобов'язання	21090	0,62	16788	0,41	48694	1,11	276040	0,49
Усього за розділом III	377365	11,02	746179	18,30	855900	19,5	478535	8,48
Баланс	3423582	100	4077426	100	4389792	100	966210	-

Джерело: складене автором на основі дослідження

Найбільшу питому вагу в структурі зобов'язань займають довгострокові забезпечення, тобто підприємство є залежним від зовнішніх джерел фінансування. В структурі пасиву АТ «ОГХК» в 2021 році вони складають 873559 тис. грн., що є на 222221 тис. грн. більше ніж у 2019 році.

В табл. 2.5 представлено характеристику майнового стану підприємства за період 2019-2021 рр.

Частка основних засобів в активах характеризує питому вагу основних засобів у загальній структурі майна. Отже, за аналізований період присутня тенденція збільшення частки коштів інвестованих в основні засоби у валюті

балансу на 0,26.

Таблиця 2.5

Показники майнового стану підприємства

Показник	2019	2020	2021	Зміна показника
1	2	3	4	5
Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні	3423582	4077426	4389792	966210
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,48	0,51	0,55	0,07
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,52	0,49	0,45	-0,07
Коефіцієнт оновлення	0,06	0,08	0,07	0,01
Коефіцієнт вибуття	0,0004	0,0002	0,0001	-0,0003
Частка основних засобів в активах	0,33	0,30	0,59	0,26
Коефіцієнт мобільності активів	1,59	1,80	1,72	0,13

Джерело: складено автором на основі дослідження

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує рівень фізичного і морального зносу основних засобів. Позитивним вважається зниження цього показника. Отже, за аналізований період присутня тенденція зростання рівня фізичного і морального зносу основних засобів на 0,07, що не є позитивним для АТ «ОГХК».

Коефіцієнт оновлення за аналізований період збільшився на 0,01, що є позитивним для майнового стану підприємства.

Коефіцієнт мобільності активів показує, скільки оборотних коштів приходить на одну грошову одиницю необоротних активів, виражає потенційну можливість перетворення активів у ліквідні кошти. Розрахунок цього коефіцієнту показав, що на підприємстві збільшилася кількість обігових коштів, що припадає на одиницю необоротних, а також збільшення потенційної можливості перетворення активів у ліквідні кошти.

В табл. 2.6 представлено характеристику фінансової стійкості підприємства за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.6

Показники фінансової стійкості підприємства

Показник	2019	2020	2021	Зміна показника
1	2	3	4	5
Коефіцієнт автономії	0,70	0,63	0,61	-0,09
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	2,32	1,70	1,53	-0,79
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,89	0,82	0,81	-0,08
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,72	0,73	0,72	0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,82	0,72	0,69	-0,13

Джерело: складено автором на основі дослідження

Коефіцієнт автономії повинен бути трохи більше 0,5. Це означає, що весь позиковий капітал може бути покритий власністю підприємства. Для аналізованого підприємства цей показник більше 0,5. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами повинен бути більше або дорівнювати 0,6-0,8. Підприємство знаходиться в межах нормативного значення.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу підприємства знаходиться в мобільній формі. Високі значення коефіцієнту позитивно характеризують фінансовий стан підприємства. Рекомендоване його значення – 0,5. В даному випадку показник вищий ніж рекомендований, тому позитивно характеризує фінансовий стан.

Розрахуємо у табл. 2.7 відносні показники ліквідності та платоспроможності.

Таблиця 2.7

Показники ліквідності підприємства

Показник	2019	2020	2021	Зміна показника
1	2	3	4	5
Коефіцієнт покриття	5,57	3,51	3,24	-2,33
Коефіцієнт швидкої ліквідності	3,33	2,05	2,31	-1,02
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,07	0,05	0,45	-0,62

Джерело: складено автором на основі дослідження

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом. Тобто він характеризує платоспроможність підприємства на дату складання балансу. Цей коефіцієнт, відповідно до загально прийнятих у спеціальній літературі рекомендацій, повинен бути у межах від 0,2 до 0,35.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує прогнозовані платіжні можливості підприємства на найближчі 3 місяці за умови своєчасного розрахунку з дебіторами та отримання грошових надходжень від реалізації готової продукції та товарів. Загалом він характеризує очікувану платоспроможність на період, який дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості. Його значення вважається достатнім, якщо коефіцієнт більше або дорівнює 0,8 – 1.

Коефіцієнт покриття показує платіжні можливості підприємства за умови не тільки сучасного розрахунку з дебіторами і сприятливої реалізації готової продукції і товарів, а й продажу у разі потреби інших елементів матеріальних оборотних активів. Він характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту всіх оборотних активів. Його рівень залежить від галузі виробництва, тривалості виробничого циклу, структури запасів і інших специфічних чинників. Для забезпечення ліквідності балансу його значення має бути у межах: більше або дорівнює 1,8 – 2.

Прибутковість підприємства вимірюється двома показниками – прибутком і рентабельністю. Прибуток виражає абсолютний ефект без урахування використаних ресурсів. Але абсолютне значення отриманого прибутку підприємством не дає повної уяви про прибутковість підприємства. Тому для аналізу його доповнюють показником рентабельності, який є відносним показником ефективності роботи підприємства, котрий у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів). Оцінка рівня ефективності господарської діяльності підприємства наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Показники прибутковості підприємства

Показник	2019	2020	2021	Зміна показника
1	2	3	4	5
Рентабельність капіталу	0,03	0,10	0,10	0,07
Рентабельність власного капіталу	0,04	0,15	0,16	0,12
Рентабельність реалізованої продукції	0,50	0,51	0,48	-0,02
Рентабельність продажу	0,03	0,12	0,09	0,06
Рентабельність господарської діяльності	0,03	0,12	0,10	0,07

Джерело: складено автором на основі дослідження

Отже, проаналізувавши показники рентабельності за даними табл. 2.8, можемо зробити висновки, що за аналізований період всі показники коливалися. Так, у 2020 році підприємство працювало найефективніше та найбільш прибутково, про що свідчить збільшення всіх показників по відношенню до 2019 року, а у 2021 році діяльність АТ «ОГХК» дещо погіршилась. На це вказує зменшення показників рентабельності у 2021 році порівняно з 2020 та 2019 роком.

Показники ділової активності підприємства наведені у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Показники ділової активності підприємства

Показник	2019	2020	2021	Зміна показника
Коефіцієнт оборотності активів	1,04	0,83	1,08	0,04
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,35	2,73	3,11	0,76
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	11,73	7,33	7,57	-4,16
Строк погашення дебіторської заборгованості	153,19	131,87	115,76	-37,43
Строк погашення кредиторської заборгованості	30,69	49,11	47,56	16,87
Коефіцієнт оборотності запасів	3,83	3,23	4,85	1,02
Фондовіддача	2,96	2,73	3,89	0,93
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,49	1,26	1,76	0,27

Джерело: складено автором на основі дослідження

Коефіцієнт оборотності активів відображає швидкість обороту (у кількості оборотів за період) усього капіталу підприємства. Його зростання означає прискорення кругообігу засобів підприємства або інфляційне зростання цін (при зниженні рентабельності активів за прибутком від реалізації або рентабельності необоротних активів). Спостерігається зростання показника, що означає прискорення кругообігу засобів підприємства або інфляційне зростання цін.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує розширення або звуження комерційного кредиту, що надається підприємством. Якщо він розраховується по чистому доходу від реалізації, формованому в міру оплати рахунків, зростання цього показника означає скорочення продажів в кредит, а зниження – свідчить про збільшення обсягу кредиту, що надається.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує розширення або звуження комерційного кредиту, що надається підприємству. Його зростання означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – зростання покупок в кредит. Спостерігається збільшення показника, що є позитивним.

Середній період обороту дебіторської заборгованості характеризує середній термін погашення дебіторської заборгованості. Позитивно оцінюється зниження цього показника, і навпаки – його збільшення свідчить про прискорення оборотності, а, отже, і ділової активності підприємства у сфері управління дебіторською заборгованістю. В нашому випадку спостерігається зменшення показника, що є позитивним.

Середній період оборотності кредиторської заборгованості характеризує середній період повернення боргів підприємства, крім заборгованості перед банками. В нашому випадку спостерігається збільшення показника.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу показує швидкість обороту власного капіталу, що для акціонерних товариств означає активність коштів, якими ризикують акціонери. Різке зростання цього коефіцієнта відображає підвищення рівня продажів, яке повинно в значній мірі забезпечуватися

кредитами і, отже, знижувати частку власників загальному капіталі підприємства. Істотне зниження цього показника відображає тенденцію до бездіяльності частини власних коштів. Спостерігається збільшення показника, що свідчить про підвищення рівня продажів, яке повинно в значній мірі забезпечуватися кредитами і, отже, знижувати частку власників загальному капіталі підприємства.

Отже, узагальнюючи результати проведеного аналізу маємо зазначити, що АТ «ОГХК» характеризується високим рівнем ліквідності та достатнім рівнем фінансової стійкості. В цілому підприємство визначається позитивними тенденціями у сфері ділової активності та рентабельності.

2.3. Оцінка системи управління фінансовим станом підприємства

Зарубіжна практика вже накопила достатній досвід оцінки фінансового стану підприємства та схильності його до банкрутства. Для цього кожному первинному фінансовому показнику приписується деякий фінансовий коефіцієнт. Зазвичай як мінімальний критерій стійкості фінансового стану підприємства використовується ймовірність банкрутства. Найпоширенішими моделями є такі економетричні моделі: двохфакторна модель оцінки ймовірності банкрутства, оцінка ймовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана, модель Конана і Гольдера, модель Спрінгейта, модель Фулмера.

Але потрібно відзначити, що ці моделі склалися на основі фінансового стану зарубіжних підприємств і тому не є адаптованими до фінансової ситуації на українських підприємствах. Для наших підприємств більше підходять моделі О.О. Терещенка, А.В. Матвійчука.

Досить поширеною в Україні є діагностика банкрутства підприємства за моделлю О.О. Терещенка, яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності вітчизняних підприємств і комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей (розробки О.

Хотомлянського, Т. Перната, Г. Северина). Ці методи оцінки дають змогу виявити тенденції у динаміці фінансового стану на прикладі АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» за 2019–2021 рр. (табл. 2.10). Модель О.О. Терещенка визначається за формулою:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6 \quad (2.1)$$

Одержані значення показника Z можна інтерпретувати так:

- $Z > 2$ – підприємство є фінансовою стійким і йому не загрожує банкрутство;
- $1 < Z < 2$ – у підприємства порушено фінансову рівновагу (фінансову стійкість), але йому не загрожує банкрутство за умови переходу на антикризове управління;
- $0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;
- $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

Таблиця 2.10

Оцінка банкрутства за моделлю О.О. Терещенка

Показник	Роки		
	2019	2020	2021
1	2	3	4
X_1 — cash-flow / зобов'язання	2,12	1,97	1,84
X_2 — валюта балансу / зобов'язання	3,32	2,98	2,53
X_3 — прибуток / валюта балансу	0,03	0,09	0,09
X_4 — прибуток / виручка від реалізації	0,03	0,12	0,09
X_5 — виробничі запаси / виручка від реалізації	0,24	0,35	0,17
X_6 — оборотність основного капіталу	1,03	0,77	1,05
Z	4,07	4,89	4,47

Джерело: складено автором на основі дослідження

Отже, оскільки динаміка показників упродовж 2019–2021 рр. $Z > 2$, то АТ «ОГХК» є фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство.

Можна зазначити головні переваги дискримінантної моделі О.О. Терещенка: модель є зручною у застосуванні та розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних; урахується сучасна міжнародна практика; за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішуються проблеми критичних значень показників; ураховує галузеві особливості підприємств.

Проте дана методика не є досконалою і має свої недоліки: відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану (існує лише задовільний та незадовільний фінансовий стан); широкий інтервал невизначеності, що зобов'язує проводити додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану; недостатнє теоретичне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточностей у фіксуванні нормативних значень фінансових показників.

Е. Альтман запропонував п'ятифакторну модель, де факторами є окремі показники фінансового стану підприємства. Ця модель має такий вигляд:

$$Z = 1,2A + 1,4B + 3,3C + 0,6D + 1,0E \quad (2.2)$$

Імовірність банкрутства:

1. До 1,8 – дуже висока;
2. 1,81-2,70 – висока;
3. 2,71-2,99 – можлива;
4. 3,00 і більше – дуже низька.

Результати діагностики за моделлю Альтмана наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Оцінка банкрутства за моделлю Е. Альтмана

Показник	2019	2020	2021
1	2	3	4
А — робочий капітал / загальна вартість активів	0,61	0,64	0,63
В — чистий прибуток / загальна вартість активів	0,03	0,09	0,09
С — чистий дохід / загальна вартість активів	1,03	0,77	1,05
Д — ринкова капіталізація компанії (ринкова вартість)	2,32	1,68	1,53

Продовження табл. 2.11

1	2	3	4
акцій) / сума заборгованості			
Е — обсяг продажу / загальна вартість активів	1,03	0,77	1,05
Z (інтегральний показник рівня загрози банкрутства)	6,6	5,2	6,3
Імовірність банкрутства	Дуже низька	Дуже низька	Дуже низька

Джерело: складено автором на основі дослідження

На основі показників табл. 2.11 інтегральний показник рівня загрози банкрутства за моделлю Альтмана впродовж 2019–2021 рр. є високим, відповідно, рівень загрози банкрутства за моделлю Альтмана АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» низький.

Проте, незважаючи на значну поширеність моделі Альтмана та цілої низки її переваг, вчені виділяють й недоліки. Зокрема, О.М. Барановська вважає, що необхідно акцентувати увагу на тому, що, незважаючи на відносну простоту моделі Альтмана для оцінки кризового стану підприємства, використання її у наявному вигляді не дає змоги одержати об'єктивний результат у сучасних умовах України. Недоліком є також те, що модель Альтмана розроблена на основі даних 50-х років минулого століття й є застарілою, тому з огляду на суттєві зміни у рівні економічного розвитку вважається за доцільне їх періодичне тестування на нових вибірках даних для досягнення більшої точності отриманих результатів, які слугують основою для прийняття управлінських рішень.

Модель М. Спрінгейта (табл. 2.12) передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом. У процесі створення моделі з 19 фінансових коефіцієнтів, які вважалися найкращими, в остаточному варіанті залишилося тільки чотири. Точність даної моделі є досить високою і становить більше 90%. У загальному модель Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,3A + 3,07B + 0,66C + 0,4D \quad (2.3)$$

Таблиця 2.12

Оцінка банкрутства за моделлю Спрінгейта

Показник	2019	2020	2021
1	2	3	4
А — робочий капітал / загальна вартість активів	0,61	0,64	0,63
В — прибуток до сплати податків та процентів / загальна вартість активів	0,04	0,10	0,11
С — прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість	0,33	0,56	0,59
Д — обсяг продажу / загальна вартість активів	1,03	0,77	1,05
Z	1,5456	1,8166	1,9661

Джерело: складено автором на основі дослідження

Головними недоліками є: при здійсненні розрахунків не бралися до уваги умови економічного розвитку в іноземних країнах, наближено на Канаду і США; потрібними є поправки на національну валюту, що, в свою чергу, перешкоджає безперебійності; суми показників в оригінальних методах представлені канадськими і американськими доларами. Через постійні зміни курсів, відхилення все одно залишаються, навіть при перерахунку на долари.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$, то підприємство – потенційний банкрут, якщо $Z > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство є фінансово надійним. Отже, за моделлю Спрінгейта підприємство не є потенційним банкрутом.

Також популярністю користується метод Романа Ліса (табл. 2.13) для аналізу фінансового стану:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4 \quad (2.4)$$

Основною перевагою моделі є безпосередньо простота розрахунку.

Але, звичайно ж, не без недоліків: модель розроблювалась під західні умови розвитку країн.

Таблиця 2.13

Оцінка ймовірності банкрутства АТ «ОГХК» за моделлю Р. Ліса

Показник	2019	2020	2021
1	2	3	4
X1 – відношення обігового капіталу до суми активів	0,61	0,64	0,63
X2 – відношення операційного прибутку до суми пасивів	0,08	0,12	0,14
X3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми пасивів	-0,03	0,005	0,008
X4 – відношення власного капіталу до позикового	2,32	1,68	1,53
Z	0,0464	0,0533	0,0546

Джерело: складене автором на основі дослідження

Критичним значенням є 0,037, а це означає, що підприємство не є банкрутом.

Також для порівняння застосуємо модель Таффлера (табл. 2.14), що розв'язується за формулою:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4$$

Таблиця 2.14

Оцінка ймовірності банкрутства за моделлю Таффлера

Показник	2019	2020	2021
1	2	3	4
X1 – відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань	0,08	0,12	0,14
X2 – відношення обігових активів до суми зобов'язань підприємства	0,61	0,64	0,63
X3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів	0,11	0,18	0,2
X4 – відношення виручки від реалізації до суми активів	0,31	0,26	0,34
Z	0,19	0,22	0,25

Джерело: складене автором на основі дослідження

Оскільки величина інтегрального показника у 2019-2021 рр. менша за 0,3, але більша за 0,2, можна дійти висновку, що у підприємства порушено

фінансову стійкість.

Проте є один головний недолік цієї моделі – її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах, тому в Україні ця модель майже не використовується.

Результати діагностики ймовірності банкрутства АТ «ОГХК» відображено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Інтегральні показники ймовірності банкрутства
АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» за 2019-2021 рр.

Рік	Моделі визначення ймовірності банкрутства				
	Сполучені Штати Америки та Канада		Велика Британія		Україна
	Е. Альтмана	Г. Спрінгейта	Р. Ліса	Р. Таффлера	О.Терещенка
2019	$Z = 6,6$ $Z > 3,0$, ймовірність банкрутства досить незначна	$Z = 1,5456$ $Z > 0,862$, банкрутство підприємства мало ймовірно	$Z = 0,0464$ $Z < 0,037$, підприємство фінансово стійке	$Z = 0,19$ $Z < 0,3$, у підприємства порушено фінансову стійкість	$Z = 4,07$ $Z > 2$, підприємство фінансово стійке
2020	$Z = 5,2$ $Z > 3,0$, ймовірність банкрутства досить незначна	$Z = 1,8166$ $Z > 0,862$, банкрутство підприємства мало ймовірно	$Z = 0,0533$ $Z < 0,037$, підприємство фінансово стійке	$Z = 0,22$ $Z < 0,3$, у підприємства порушено фінансову стійкість	$Z = 4,89$ $Z > 2$, підприємство фінансово стійке
2021	$Z = 6,3$ $Z > 3,0$, ймовірність банкрутства досить незначна	$Z = 1,9661$ $Z > 0,862$, банкрутство підприємства мало ймовірно	$Z = 0,0546$ $Z < 0,037$, підприємство фінансово стійке	$Z = 0,25$ $Z < 0,3$, у підприємства порушено фінансову стійкість	$Z = 4,47$ $Z > 2$, підприємство фінансово стійке

Джерело: складене автором на основі дослідження

Як свідчать результати проведеного аналізу ймовірності банкрутства досліджуваного товариства за 2019-2021 рр. є незначною за моделлю Р. Таффлера, а за моделями Е. Альтмана, Г. Спрінгейта та Р. Ліса АТ «ОГХК» має достатню фінансову стійкість, що було підтверджено у результаті коефіцієнтного аналізу його фінансової стійкості. Це пов'язано із тим, що методика Р. Таффлера є більш адаптованою до діяльності зарубіжних компаній,

акції яких котируються на біржовому ринку, а для вітчизняних підприємств її застосування не надає повних інформативних даних.

У той же час, управлінському персоналу досліджуваного товариства слід звернути увагу на інтегральний показник ймовірності банкрутства, отриманий у 2019-2021 рр. за методикою вітчизняного науковця О. Терещенка, яка має найбільшу адаптованість для вітчизняних підприємств. За проведеним аналізом індекс $Z > 2$, який означає, що підприємство фінансово стійке. Відповідно до методології оцінювання ймовірності банкрутства розробленої О. Терещенком, банкрутство АТ «ОГХК» не загрожує лише за умови його переходу на антикризове управління, що вимагає таких заходів з підвищення фінансової стійкості: оптимізації цінової політики за рахунок наближення рівня цін до цін підприємств-конкурентів; підвищення інвестиційної привабливості шляхом прояву своїх конкурентних переваг; впровадження сучасних маркетингових технологій з метою збільшення обсягів продажу; розробку заходів щодо прогнозування й упередження майбутніх кризових ситуацій; контроль за виконанням антикризової програми всіма підрозділами АТ «ОГХК».

Висновки до розділу 2

Акціонерне підприємство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» – провідне підприємство гірничо-добувної галузі України з виробництва концентратів руд кольорових металів, а саме титанових (ільменітовий та рутиловий) та цирконієвих (цирконовий), а також алюмосилікатів, кварцових пісків формувальних, будівельних та для скляної промисловості. Продукція підприємства є сировинною базою низки важливих для економіки країни галузей, таких як: титанової; електродної; електротехнічної; керамічної; хімічної; машинобудівної.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є розробка і реалізація заходів, спрямованих на його зміцнення, нарощення потенціалу та розширення

можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості. Оцінку фінансового стану можна провести на основі використання п'яти груп коефіцієнтів: оцінка майнового стану; оцінка фінансової стійкості; оцінка ліквідності; оцінка ділової активності; оцінка прибутковості.

Відповідно до проведеного аналізу, можемо зробити висновок про розширений тип відтворення діяльності АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», а також про збільшення обсягів діяльності досліджуваного підприємства. Вартість виробничих запасів найменшою була у 2021 році і сягала 798089 тис. грн., що на 45715 тис. грн. менше ніж у 2019 році. АТ «ОГХК» має досить не значну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, яка зменшилась в 2021 році на 242005 тис. грн. Найбільшу питому вагу в структурі зобов'язань займають довгострокові забезпечення тобто підприємство є залежним від зовнішніх джерел фінансування. В структурі пасиву АТ «ОГХК» в 2021 році вони складають 873559 тис. грн., що є на 222221 тис. грн. більше ніж у 2019 році.

Сучасний світ налічує безліч моделей, які оцінюють ймовірність банкрутства, зі своїми плюсами та мінусами у використанні на практиці. Неможливо виокремити єдиний правильний спосіб для оцінки вірогідності банкрутства, через те, що без змін та пристосування розглянутих методів їх ефективне застосування в Україні майже неможливе, що окреслює потребу в розробленні та використанні інтегрованих методів науково обґрунтованих і тих, що використовуються на практиці за умов програмування економічної системи ринкового спрямування.

Серед проаналізованих методів прогнозування банкрутства найкращою та підходящою є модель українського вченого О. Терещенка, яка дає змогу провести оцінку ймовірності банкрутства на ранньому етапі. Це надає запас часу для застосування антикризових заходів в компанії. Методика бере до уваги особливості роботи українських компаній та відмінності в принципах складання фінансової звітності в Україні та в країнах з розвинутою економікою.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «ОБ'ЄДНАНА ГІРНИЧО-ХІМІЧНА КОМПАНІЯ»

3.1. Організаційно-методичні засади удосконалення системи менеджменту підприємства

Управління підприємством – це постійний і системний вплив менеджменту на діяльність його структурних підрозділів для забезпечення узгодженої роботи і досягнення кінцевого позитивного результату. Управлінська діяльність один з найважливіших факторів функціонування й розвитку промислових компаній в умовах ринкової економіки. Ця діяльність постійно вдосконалюється відповідно до об'єктивних вимог виробництва й реалізації товарів за рахунок ускладнення господарських зв'язків, підвищення ролі споживача.

Система менеджменту показує високу ефективність не лише тоді, коли керівники підприємств, які безпосередньо приймають управлінські рішення, підбирають форми контролю, працівників, які є відповідальними за виконання управлінських рішень і діють злагоджено, але й тоді, коли між рівнями управління встановлені тісні, зрозумілі взаємовідносини. Знижує ефективність системи управління відсутність механізму між всіма рівнями управління на підприємстві.

Акціонерне товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» - провідне підприємство гірничо-добувної галузі України з виробництва концентратів руд кольорових металів, а саме титанових (ільменітовий та рутиловий) та цирконієвих (цирконовий), а також алюмосилікатів, кварцових пісків формувальних, будівельних та для скляної промисловості. Продукція підприємства є сировинною базою низки важливих для економіки країни галузей, таких як:

- титанової;
- електродної;

- електротехнічної;
- керамічної;
- хімічної;
- машинобудівної.

Задля покращення економічної ефективності підприємство надає послуги іншим організаціям зі збагачення, подрібнення концентратів, ремонту гірничого обладнання та електрообладнання.

Кадрова політика у товаристві базується на забезпеченні прав людини та гармонійного розвитку співробітників.

Інформація в розрізі структурних підрозділів за 2021 рік:

Центральний апарат управління

1. загальна кількість працівників центрального апарату управління – 100 осіб;

2. кількість жінок, що займають керівні посади становить – 24 осіб, що складає 40% від загальної кількості працівників на керівних посадах.

Філія «ВГМК»

1. загальна кількість працівників філії «ВГМК» – 3 776 осіб;

2. кількість жінок, що займають керівні посади становить – 78 осіб, що складає 23% від загальної кількості працівників на керівних посадах.

Філія «ІГЗК»

1. загальна кількість працівників філії «ІГЗК» – 1 610 особи;

2. кількість жінок, що займають керівні посади становить – 32 осіб, що складає 21% від загальної кількості працівників на керівних посадах.

Основні напрями за якими відбувається удосконалення системи менеджменту підприємством включають удосконалення організаційної структури управління підприємством; покращення організації менеджменту і бізнесу через удосконалення системи планування підприємства, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства; оптимізація економічного управління виробничими ресурсами і запасами; удосконалення ефективності управління інноваційними процесами, а саме головне це

покращення якості продукції, яка виробляється підприємством.

Для удосконалення організаційної структури управління підприємством треба насамперед встановити оптимальну чисельність та структуру управлінського апарату, безпосередню чисельність працівників виробничих підрозділів за встановленими нормативами та реальними потребами підприємства, враховуючи сучасні ринкові умови.

Для покращення системи планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства можна запровадити ефективну систему внутрішнього контролю, різноманітність обчислювальної техніки, розвинути комп'ютерні мережі зв'язку, застосовувати сучасні програмні засоби, а саме: інформаційні технології управління. Передусім це стосується як систем організації фінансового менеджменту, бюджетування, так і управління фінансовими ресурсами.

Один з основних напрямів удосконалення системи менеджменту є конкретний підхід із закінченим етапом управління при визначенні організаційної структури, конкретних прав і обов'язків працівників, міри відповідальності, відповідно своїх посадових функцій керівника та фахівців різних рівнів.

Цільова організаційна структура апарату управління дасть змогу своєчасно, компетентно, комплексно, компактно здійснювати процеси управління підприємством.

Шляхи удосконалення системи менеджменту підприємства повинні зосереджуватися на:

- комплексному порядку удосконалення системи управління підприємством і всіма складовими частинами його для того, щоб забезпечити ефективність організаційних, кадрових і технічних рішень, процесів прийняття рішень і покращення інформаційних потоків;

- впровадженні керування завдяки автоматизації виробничого процесу підприємства;

- удосконаленні організаційних структур управління підприємством

методом використання сучасних форм (програмно-цільові адаптивні, та інші);

- поліпшенні інформаційної системи менеджменту з метою поліпшення якості інформаційної інформації, а також можливостей її швидкого використання;

- застосуванні обчислювальної техніки і засобів автоматизації для вдосконалення якості виробництва, технічного та економічного рівня;

- співпраці всередині країни з іноземними партнерами для кращого рівня якості розвитку сучасної системи менеджменту на підприємстві;

- використанні світового досвіду.

Розглянемо більш детально запропоновані напрями.

Мотивація працівників. Забезпечення прав людини та сталого соціального захисту своїх працівників є значним мотиваційним фактором на зменшення плинності кадрів та поваги до соціально-відповідального бізнесу. З метою спонукання працівників до високопродуктивної праці у Товаристві використовуються різні форми мотиваційної системи.

Матеріальне стимулювання. За напрямком мотивації Товариство стабільно продовжує забезпечувати соціальний захист своїх працівників, незважаючи на складну економічну ситуацію в державі, що є значним мотиваційним фактором.

На філіях Товариства згідно діючих Колективних договорів та положень по філіям Товариства застосовуються заохочувальні та мотивуючі виплати у вигляді надбавок, винагород, заохочень, матеріальної допомоги тощо.

Умовно нематеріальне стимулювання проводиться шляхом організації:

- навчання на підприємстві, в тому числі, на робочому місці;
- навчання у вищих навчальних закладах, на інших підприємствах та організаціях за рахунок підприємства;
- медичного обслуговування.

Нематеріальна мотивація у Товаристві створюється шляхом загальне визнання досягнень працівників через засоби морального заохочення: нагородження почесними грамотами, відзнаками, подяками, оприлюднення інформації про досягнуті успіхи через корпоративні засоби інформації.

Питання охорони праці та промислової безпеки завжди перебуває в центрі уваги Товариства, адже від того, як ведеться робота у цьому напрямі, залежать життя та здоров'я працівників.

Організація належних, безпечних і здорових умов праці у процесі трудової діяльності сприятиме підвищенню рівня захисту життя та здоров'я працівників, формуванню культури безпечної поведінки на виробництві, підвищенню ефективності виробництва. Зокрема, у 2021 році витрати Товариства на заходи, пов'язані з охороною праці та безпеки становили:

- на виконання комплексних заходів з питань охорони праці – 17 608 тис. грн.;
- забезпечення працівників спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту – 7 076 тис. грн.;
- забезпечення молоком, рівноцінними харчовими продуктами та спецхарчуванням – 1 500 тис. грн.;
- забезпечення працівників мийними засобами – 1 757 тис. грн.

Навчання та освіта. На філії «ВГМК» діє відділ розвитку персоналу, функціональний підрозділ, який займається організацією навчально-методичного процесу, професійного навчання і підвищення кваліфікації працівників філії.

Так, у 2021 році в межах філії «ВГМК» пройшли навчання 1 082 працівника, сума витрат становить 515,1 тис. грн., із них:

- перепідготовка (професійно-технічне навчання, спрямоване на оволодіння робітником іншою професією) – 427 осіб, сума витрат – 393,5 тис. грн.;
- підвищення кваліфікації – 655 осіб, сума витрат – 121,6 тис. грн.

Навчання за договорами в навчальних центрах, пройшли 448 працівника, сума витрат становить 457,5 тис. грн., із них:

в рамках проекту «Майбутнє комбінату», за заочною формою навчання у вищих навчальних закладах, за скороченим терміном навчання, отримують

вищу освіту 10 працівників філії, сума витрат за 2021 рік становила 59,8 тис. грн., із них за спеціальностями:

- «Збагачення корисних копалин» 4 працівника на суму – 21,2 тис. грн.;
- «Електромеханічні системи автоматизації та електропривод» 1 працівник на суму – 10,5 тис. грн.;
- «Автомобільний транспорт» 2 працівника на суму – 12,2 тис. грн.;
- «Гірництво» 2 працівника на суму – 10,6 тис. грн.;
- «Промислова безпека та охорона праці» 1 працівник на суму – 5,3 тис. грн.

У філії «ІГЗК» функціонує окремий підрозділ, відповідальний за організацію й навчально-методичне керівництво професійного навчання і підвищення кваліфікації працівників філії, відділ підготовки кадрів.

В 2021 році безпосередньо на філії «ІГЗК» пройшли перепідготовку – 121 працівник. Підвищили кваліфікацію на виробництві – 256 працівників.

Всього у 2021 році пройшли навчання на філії «ІГЗК» – 377 працівників. Оплата викладачам та інструкторам виробничого навчання склала – 15,4 тис. грн.

У вищих навчальних закладах, на підприємствах та організаціях на договірній основі пройшли навчання керівники та інженерно-технічні працівники філії, 79 працівників на загальну суму 101,7 тис. грн.

Всього пройшли навчання за договорами 206 працівників на суму 162,3 тис. грн.

Товариство надає рівні можливості при працевлаштуванні на роботу, як для чоловіків так і для жінок, без будь якої дискримінації на ринку праці, за умови відповідності кандидатів вимогам за вакантною посадою. Рішення про прийом на роботу приймаються без урахування віку кандидатів, статі, місця реєстрації, сімейного стану, соціального походження, політичних, релігійних та інших переконань, національної приналежності тощо. Працевлаштування осіб з

інвалідністю здійснюється з урахуванням рекомендацій індивідуальних програм реабілітації.

Дотримання прав людини є одним з основних принципів діяльності Товариства. Керівництво Товариства докладає максимальних зусиль для дотримання захисту прав людини, забезпечуючи відповідальне ставлення до своїх співробітників, і гарантує, що їх праця є добровільною та винагороджується належним чином.

Товариство не допускає порушення прав людини в будь-яких формах і проявах в сфері взаємодії з персоналом, місцевими громадами, в роботі з постачальниками, підрядниками та іншими зацікавленими сторонами. Суворо дотримуючись правил етичного ведення бізнесу, Товариство несе відповідальність за забезпечення того, щоб будь-які дії прямо або побічно не сприяли порушенню прав людини.

Товариство дотримується прав людини у сфері застосування праці у таких напрямках як: прийняття на роботу шляхом укладання трудового договору оформленого наказом; право на здорові та безпечні умови праці; додержання норм тривалості робочого часу для всіх категорій працівників; скорочення тривалості робочого часу для працівників зайнятих на робочих місцях зі шкідливими умовами праці; право на своєчасне отримання заробітної плати, не нижче від визначеної законом; право на відпочинок включаючи надання щоденного відпочинку, вихідних і святкових днів, оплачуваної щорічної відпустки; право на професійну підготовку та перепідготовку; розвиток персоналу; впровадження заходів для молоді; забезпечення соціальної стабільності та сприятливого клімату в трудових колективах.

Акціонерне Товариство «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» є не лише бюджетоутворюючим підприємством, а й компанією з високим рівнем соціальної відповідальності, яка ґрунтується на принципах та стандартах соціально-відповідального бізнесу, а також позитивного досвіду та практики суб'єктів господарської діяльності.

Для успішної реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності у діяльності Товариства, на виконання пунктів Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні у 2021 році забезпечено:

1. відкритість інформації, що публікується на сайтах, а також оприлюднення звіту про управління;

2. постійне проведення відповідної професійної підготовки працівників з питань охорони навколишнього природного середовища, здоров'я і безпеки;

3. систематичну популяризацію принципів та стандартів соціально-відповідального бізнесу, а також участі підприємства в організації та підтримці навколишнього середовища шляхом публікації інформації в засобах масової інформації та на веб-сайтах;

4. постійну участь в семінарах та тренінгових заходах стосовно політики соціально відповідального бізнесу, а також в зустрічах працівників з представниками соціально відповідального бізнесу;

5. в товаристві діє соціально-спрямований Колективний Договір, який забезпечує високий рівень соціального захисту та мотивацію працівників до високої продуктивності праці;

6. філії «ВГМК» та «ІГЗК» є системоутворюючими в містах Вільногірськ та Іршанськ. Компанія щорічно витрачає суттєві кошти на утримання соціальних об'єктів. Загальна сума витрат на об'єкти соціальної сфери філій у 2021 році склали 39 943 тис. грн., а витрати, пов'язані із відрахуванням по Колективним договорам у 2021 році склали 29 526 тис. грн.

У результаті удосконалення системи менеджменту підприємства отримують економічний і соціальний ефект: збільшується обсяг і підвищується ефективність виробництва, забезпечується ритмічна робота підприємства, досягається економія живої і уречевленої праці, покращується якість продукції, змінюється і полегшується характер праці, зростає задоволеність працею, скорочується плинність кадрів тощо.

3.2. Напрями покращення фінансового стану АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія»

За результатами проведеного аналізу АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» відмітимо, що негативна ситуація спостерігається у динаміці показників рентабельності. Тому вважаємо за доцільне розглянути заходи, спрямовані на підвищення рівня рентабельності підприємства.

Рентабельність є одним із найважливіших показників, який характеризує кінцевий результат роботи підприємства і є досить складною економічною категорією як з точки зору її трактування, так і через існування різноманітних показників, що використовуються для її оцінки.

Рентабельність характеризує ефективність роботи АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» в цілому, дохідність різних напрямків діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат і т. д. Таким чином, в сучасних умовах господарювання, підприємствам необхідно вжити заходів, що сприятимуть зростанню рентабельності їх діяльності.

Всі фактори та шляхи підвищення ефективності АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» можна поділити на внутрішні та зовнішні. Зовнішні фактори не залежать від діяльності підприємства, а формуються під дією ринкового механізму, законодавчого регулювання, економічної та політичної ситуації в державі.

Внутрішні фактори збільшення рентабельності є суб'єктивними, адже на них підприємство може впливати безпосередньо. До цих факторів можна віднести сукупність дій та заходів, що сприятимуть підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Важливим чинником зростання рентабельності підприємства є підвищення продуктивності праці. З ростом продуктивності праці знижуються витрати в розрахунку на одиницю продукції, а отже, зменшується і питома вага заробітної плати в структурі собівартості.

При цьому на АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» повинна забезпечуватись єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування для забезпечення необхідної специфікації та координації управлінських процесів. Можна зробити висновок, що для успішного розвитку будь-якого підприємства рентабельність є основною передумовою ефективності господарської діяльності. Для забезпечення зростання рентабельності необхідно раціоналізувати витрати на виробництво та реалізацію продукції, підвищити продуктивність праці, налагодити систему збуту, удосконалити управління якістю та конкурентоспроможністю продукції.

Своєчасна підготовка і гнучкість АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» по відношенню до зміни зовнішніх умов його існування дозволить організації не тільки зберегти звичайну норму рентабельності витрат, але і, скориставшись становищем, прагне до її збільшення.

Щоб заходи щодо підвищення рентабельності витрат проходили успішно, їх слід брати до уваги при формуванні стратегії компанії, в якій повинні враховуватися можливості підвищення ефективності використання ресурсів, тобто резерви підприємства. Одні з них можуть передбачати, перш за все, підвищення прибутку, інші - зниження витрат.

Резерви збільшення суми прибутку і рентабельності пов'язані з напрямками господарювання підприємства, для керівників і відповідних спеціалістів (менеджерів), важливим є детальне значення масштабів дії, форм контролю та використання найбільш істотних внутрішніх і зовнішніх чинників ефективності на різних рівнях управління діяльністю підприємства.

Утримати конкурентні переваги і джерела додаткових прибутків, забезпечених за рахунок вище перерахованих факторів, можна трьома основними способами, залежно від рангу чинників, що забезпечують перевагу:

- переваги, що забезпечуються чинниками низького рангу, такими, як дешева робоча сила або сировина, легко можуть бути досягнуті й конкурентами;

- переваги більш високого порядку (патентована технологія, диференціація на основі унікальних товарів чи послуг, імідж фірми та ін.) не такі легкодоступні для конкурентів і можуть з високим рівнем надійності утримуватися;

- найбільш надійне забезпечення переваг за рахунок чинників найвищого рангу – це постійне удосконалення, модернізація діяльності, впровадження прогресивних змін, здійснення процесів реструктуризації.

Головними зовнішніми резервами збільшення прибутку АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» є технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, які справляють постійний вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції, та обладнання, яке займає провідне місце в програмі підвищення ефективності виробничої діяльності.

Будь-яке підприємство є джерелом ризику. При цьому ризик виникає на основі факторів виробничого та фінансового характеру. Ці чинники формують витрати підприємства. Витрати виробничого і фінансового характеру не є взаємозамінними, однак, величиною і структурою витрат виробничого та фінансового характеру можна керувати. Це керування відбувається в умовах свободи вибору джерел фінансування і джерел формування витрат виробничого характеру. У результаті використання різних джерел фінансування складається певне співвідношення між власним і позиковим капіталом, а так як позиковий капітал є платним, і по ньому утворюються фінансові витрати, виникає необхідність виміру впливу цих витрат на кінцевий результат діяльності підприємства. Тому фінансовий леверидж характеризує вплив структури капіталу на величину прибутку підприємства, а різні способи включення кредитних витрат у собівартість впливають на рівень чистого прибутку і чисту рентабельність власного капіталу.

Фінансовий леверидж характеризує взаємозв'язок між зміною чистого прибутку і зміною прибутку до виплати відсотків і податків.

Для кожного підприємства (корпорації) велике значення має дотримання правила, при якому як власний, так і позиковий капітал повинні забезпечувати віддачу у формі прибутку. Якщо підприємство у виробничо-комерційному процесі використовує як власні, так і позикові кошти, то прибутковість власного капіталу може бути підвищена за рахунок залучення банківських кредитів.

Сутність фінансового важеля полягає в тому, щоб посилити вплив зміни прибутку на динаміку фінансової рентабельності, тобто у підвищенні еластичності фінансової рентабельності відносно прибутку.

В такому випадку ефект важеля не буде давати максимальної віддачі, а при певних умовах (коли диференціал стане менше нуля) буде знижувати фінансову рентабельність.

Друга складова цієї суми – ефект фінансового важеля – відображає вплив структури капіталу на підвищення фінансової рентабельності. Вплив важеля обумовлений тим, що при позитивному значенні диференціалу для підприємства доцільне залучення позикових коштів, однак постійне нарощування плеча важеля може знизити загальний ефект, так як залучення великих розмірів кредитних ресурсів, як правило, супроводжується жорсткістю умов їх залучення. В такому випадку ефект важеля не буде давати максимальної віддачі, а при певних умовах (коли диференціал стане менше нуля) буде знижувати фінансову рентабельність.

Таким чином, позитивний вплив ефекту фінансового важеля проявляється тоді, коли економія за рахунок зниження податкових платежів перевищує витрати підприємства за користування позиковими коштами. Значення ефекту фінансового важеля повинно бути таким, щоб компенсувати податкові вилучення з прибутку та забезпечити мінімізацію відхилення між економічною та фінансовою рентабельністю.

З вищесказаного можна зробити наступні висновки:

1. Якщо нове запозичення приносить АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» зростання рівня ефекту фінансового важеля, то воно вигідне для

нього. При цьому необхідно контролювати стан диференціала: при збільшенні коефіцієнта заборгованості банк змушений компенсувати зростання кредитного ризику підвищенням «ціни» позикових коштів.

2. Ризик кредитора (банку) виражають величиною диференціала: чим вище диференціал, тим менше кредитний ризик у банку. Якщо диференціал стане менше нуля, тоді ефект важеля буде діяти на шкоду підприємству, тобто відбудеться вирахування з рентабельності власного капіталу, і в інвесторів не буде бажання купувати акції підприємства-емітента з негативним диференціалом.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес оптимізації базується на попередній оцінці власного та позикового капіталу при різних умовах його залучення та здійсненні розрахунків середньозваженої вартості капіталів. Вирішення задачі побудовано на виявленні тенденції зміни ціни кожного джерела ресурсів при зміні фінансової структури підприємства. Згідно з дослідженнями провідних вчених, зростання частки позикових коштів у загальній сумі джерел супроводжується більш швидкими темпами зростання ціни власного капіталу, ніж ціни позикових коштів. Виходячи з того, що ціна позикових коштів дещо нижча, ніж власних, стверджують, що існує оптимальна структура капіталу, що мінімізує їхню середньозважену ціну, а відповідно, максимізує ціну підприємства.

Отже, здійснення таких розрахунків з використанням механізму фінансового важеля дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу, яка призводить до максимізації рівня фінансової рентабельності.

З метою отримання достатнього рівня фінансової безпеки від використання капіталу АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» розглянемо наступні напрями:

1) досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.

2) досягнення максимально ефективного використання позикового капіталу в умовах допустимого рівня втрати фінансової стійкості.

Досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.

Реалізація даної стратегії передбачає, що політика фінансування активів така, що власних і довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів вистачає для покриття необоротних активів. Встановлення економічно обґрунтованої величини та структури капіталу підприємства передбачає планування кредиторської заборгованості.

3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів

Будь-яке комерційні підприємство ставить перед собою головну мету підприємництва – отримання прибутку. Але якщо її продукція, послуги, активи, рівень продажів підприємства не рентабельні, то на жаль, цієї мети воно не зможе досягти.

Аналіз коефіцієнтів рентабельності показав, що усі розглянуті показники знаходяться за межами нормативних значень.

Своєчасна підготовка і гнучкість підприємства по відношенню до зміни зовнішніх умов його існування дозволить організації не тільки зберегти звичайну норму рентабельності витрат, але і, скориставшись становищем, прагне до її збільшення.

Щоб заходи щодо підвищення рентабельності витрат проходили успішно, їх слід брати до уваги при формуванні стратегії компанії, в якій повинні враховуватися можливості підвищення ефективності використання ресурсів, тобто резерви підприємства. Одні з них можуть передбачати, перш за все, підвищення прибутку, інші - зниження витрат.

Сучасні умови навколишнього світу такі, що компанії повинні максимально орієнтуватися на споживача. Звідси виникає потреба в дієвому маркетинговому механізмі, адаптується до ринку яка надає продукцію, що задовольняє потреби для отримання максимального прибутку. Вивчення не тільки потенційних споживачів, але і постачальників дає можливість вибрати

найкращих і знизити собівартість продукту ще на етапі покупки сировини і матеріалів.

Стратегія фінансування орієнтується на забезпечення достатності фінансових ресурсів, необхідних для реалізації планів розвитку АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія». Вона повинна враховувати фінансові цілі компанії, її потреби у фінансових ресурсах, дивідендну політику, ризик ділових операцій і конкурентну позицію. Вибір стратегії фінансування безпосередньо впливає на фінансування розвитку і запобігання несприятливому впливу на фінансовий стан зміни зовнішніх умов. Важливим компонентом стратегії фінансування є оптимізація структури капіталу.

Отже, оптимізація структури капіталу – це важливий етап аналізу капіталу, який полягає у визначенні оптимального співвідношення між власними коштами, які приносять прибуток, і позиковими коштами, які інверсовано у грошовій формі, в обмін на обов'язки їх повернення, за умови якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства.

Основними завданнями оптимізації структури капіталу є:

- формування структури капіталу, яка забезпечила б розвиток підприємства;

- створення умов, за яких підприємство отримує максимальний прибуток.

Виділяють такі етапи процесу оптимізації структури капіталу:

- 1) формування цілей розвитку капіталу підприємства;
- 2) визначення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом;

- 3) оцінка розробленої структури капіталу. Оптимальною можна назвати таку структуру джерел, що сформована в результаті оптимізації за різними критеріями.

Методи регулювання структури капіталу підприємства в залежності від підходу до оптимізації можна класифікувати за наступними групами: нормативно-коефіцієнтні, однокритеріальні, багатокритеріальні.

Нормативно-коефіцієнтні методи регулювання структури капіталу

основані на використанні фінансових коефіцієнтів. Досить часто в економічній літературі і фінансовій практиці проблема оптимізації структури капіталу вирішується на базі пошуку такого співвідношення власного і позикового капіталу підприємства, за якого досягаються нормативні або еталонні величини фінансових коефіцієнтів. Еталонні пропорції розраховують, як правило, на базі тривалих статистичних спостережень як по відношенню до величини капіталу, так і іншим базовим показникам фінансової діяльності.

При використанні однокритеріальної групи методів регулювання структури капіталу оптимальні для підприємства пропорції між власним і позиковим капіталом досягаються шляхом максимізації або мінімізації конкретного показника. Прийнято виділяти три однокритеріальні методи оптимізації структури капіталу.

1) оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності;

2) оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості;

3) оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Він пов'язаний з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів компанії: необоротних активів, оборотних активів (з розбиттям їх на постійну і змінну частини).

Аналіз стану ринку і ефективності управління АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» на основі ринкової капіталізації дозволяє здійснити попередню оцінку потенціалу зростання вартості компанії для розробки стратегії фінансування її розвитку. Виявлення протиріч інтересів різних учасників фінансових відносин сприяє формуванню підходів до залучення оптимальних джерел капіталу, що підвищують фінансовий потенціал підприємства. Фінансова гнучкість досягається шляхом формування структури капіталу, яка дозволяє скорочувати або збільшувати частку різних фінансових інструментів залежно від тенденцій на ринку капіталу.

З метою отримання достатнього рівня фінансової безпеки від використання капіталу підприємств розглянемо наступні напрямки.

– досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.

– досягнення максимально ефективного використання позикового капіталу в умовах допустимого рівня втрати фінансової стійкості.

Досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.

Реалізація даної стратегії передбачає, що політика фінансування активів така, що власних і довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів вистачає для покриття необоротних активів. Встановлення економічно обґрунтованої величини та структури капіталу підприємства передбачає планування кредиторської заборгованості.

Стабільне фінансове становище при цьому забезпечується невисокою часткою позикового капіталу і більшою віддачою від використання власного капіталу, в цьому випадку коефіцієнт фінансового левериджу істотно менше 70 одиниці. Розрахуємо ефект фінансового левериджу на основі даних звітності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розрахунок ефекту фінансового левериджу АТ «ОГХК» у 2019-2021 рр.

Показник	2019	2020	2021
1	2	3	4
Прибуток до оподаткування	124683	417706	501103
Фінансові витрати за заборгованістю	87634	91878	102680
Поточний фінансовий результат	37049	325828	398423
Сума податку на прибуток за ставкою 18%	36811	48529	87300
Чистий прибуток	238	277299	311123
Сума власного капіталу	2392210	2555681	2657210
Сума позикового капіталу	377365	746179	855900
Співвідношення ПК/ВК	0,16	0,29	0,32

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4
Рентабельність власного капіталу	0,04	0,15	0,16
Рентабельність активів	0,03	0,10	0,10
Процентна ставка за кредит	-	-	-
Ефект фінансового левериджу	0,004	0,074	0,026

Джерело: складене автором на основі дослідження

Ефект фінансового левериджу буде розрахований таким чином:

$$2019 (1-0,18) \cdot (0,03 - 0) \cdot 0,16 = 0,82 \cdot 0,03 \cdot 0,16 = 0,004 \%$$

$$2020 (1-0,18) \cdot (0,10 - 0) \cdot 0,29 = 0,82 \cdot 0,10 \cdot 0,29 = 0,074 \%$$

$$2021 (1-0,18) \cdot (0,10 - 0) \cdot 0,32 = 0,82 \cdot 0,10 \cdot 0,32 = 0,026 \%$$

Отже, з розрахованих показників можна зробити висновок наприклад в 2019 році залучення додаткового фінансування за рахунок зовнішніх запозичень зменшило рентабельність власних коштів на 0,004%, що свідчить про те, що власники на кожні 100 грн., вкладених в бізнес, отримає 0,004 грн.

В 2020 році ця величина відповідно становила 0,0074% або 0,074 грн. тобто додатковий прибуток на 100 грн. – 0,07 грн., а у 2019 році – 0,026%. Отже, позикові кошти підприємства використовуються досить неефективно.

Вирішення завдання оптимізації структури капіталу підприємства ґрунтується на виборі мінімального значення показника середньозваженої вартості капіталу, якому сприяє збільшення в структурі капіталу частки позикового. У даних умовах фінансовий ризик буде прагнути виходити за межі свого мінімального рівня, тому в роботі рекомендується не більше половини від загальної суми оборотних активів покривати за рахунок короткострокових зобов'язань. Дана стратегія передбачає наявність ефекту фінансового важеля, який генерує високу віддачу від вкладених коштів.

Оптимізація структури капіталу являє собою таке співвідношення у використанні власного і позикового капіталу, при якому забезпечується найбільш ефективне співвідношення між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства.

Одним із підходів щодо проведення оптимізаційних процедур структури капіталу є розрахунок впливу ефекту фінансового левериджу на кінцеві результати діяльності підприємства.

Ефект фінансового важеля показує, на скільки відсотків підвищується рентабельність власного капіталу підприємства за рахунок залучення позикового капіталу. Проведемо розрахунок рентабельності власного капіталу при різних значеннях плеча фінансового важеля (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Розрахунок рентабельності власного капіталу при різних значеннях плеча фінансового важеля

Показник	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5	Варіант 6
1	2	3	4	5	6	7
Власний капітал	2657210	1328605	1062884	797163	531442	0
Позиковий капітал	0	1328605	1594326	1860047	2125768	2657210
Коефіцієнт оподаткування	1,21951	1,21951	1,21951	1,21951	1,21951	1,21951
Ставка відсотка на кредит	-	-	-	-	-	-
Рентабельність активів	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20
ПК/ВК	0 (0%/100%)	1 (50%/50%)	1,5 (60%/40%)	2,3 (70%/30%)	4 (80%/20%)	0 (100%/0)
Ефект фінансового левериджу	0	0,24	0,37	0,56	0,98	0

Джерело: складене автором на основі дослідження

Отже, найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом є 5 варіант, де частка власного капіталу становить 20%, а позикового –80%. За цієї умови підприємство має найменший рівень збитку при заданому рівні рентабельності активів. Найгіршим варіантом структури капіталу для АТ «ОГХК» є 1 та 6, де співвідношення між власним і позиковим капіталом становить відповідно 0%/100% та 100%/0%. У цьому випадку рентабельність власного капіталу становитиме 0%. Запропонована методика дозволить планувати оптимальний рівень власного та позикового капіталу для досягнення заданого рівня рентабельності.

Висновки до розділу 3

Система менеджменту показує високу ефективність не лише тоді, коли керівники підприємств, які безпосередньо приймають управлінські рішення, підбирають форми контролю, працівників, які є відповідальними за виконання управлінських рішень і діють злагоджено, але й тоді, коли між рівнями управління встановлені тісні, зрозумілі взаємовідносини. Знижує ефективність системи управління відсутність механізму між всіма рівнями управління на підприємстві.

Сучасне виробництво це складна інтегрована система, яка містить в собі різні чисельні структурні ланки. Будь яка ланка, яка існує на підприємстві виступає у вигляді тієї чи іншої комбінації підприємств. Будь яке підприємство є основною, первинною ланкою господарства України, де відбувається процес виробництва матеріальних благ, формуються і виявляються економічні відносини, переплітаються особисті, загальнолюдські та групові інтереси. Для кращого функціонування складної структури потрібно розробити оптимальну та економічну систему управління.

З метою отримання достатнього рівня фінансової безпеки від використання капіталу виділено наступні напрями:

1. досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.
2. досягнення максимально ефективного використання позикового капіталу в умовах допустимого рівня втрати фінансової стійкості.

Досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості.

Реалізація даної стратегії передбачає, що політика фінансування активів така, що власних і довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів вистачає для покриття необоротних активів. Встановлення економічно обґрунтованої величини та структури капіталу підприємства передбачає планування кредиторської заборгованості.

З розрахованих показників можна зробити висновок наприклад в 2019 році залучення додаткового фінансування за рахунок зовнішніх запозичень зменшило рентабельність власних коштів на 0,004%, що свідчить про те, що власники на кожні 100 грн., вкладених в бізнес, отримає 0,004 грн.

В 2020 році ця величина відповідно становила 0,0074% або 0,074 грн. тобто додатковий прибуток на 100 грн. – 0,07 грн., а у 2019 році – 0,026%. Отже, позикові кошти підприємства використовуються досить неефективно.

Отже, найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом є 5 варіант, де частка власного капіталу становить 20%, а позикового –80%. За цієї умови підприємство має найменший рівень збитку при заданому рівні рентабельності активів. Найгіршим варіантом структури капіталу для АТ «ОГХК» є 1 та 6, де співвідношення між власним і позиковим капіталом становить відповідно 0%/100% та 100%/0%. У цьому випадку рентабельність власного капіталу становитиме 0%. Запропонована методика дозволить планувати оптимальний рівень власного та позикового капіталу для досягнення заданого рівня рентабельності.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних основ та дослідження особливостей функціонування та управління фінансовим станом підприємства надало можливість зробити наступні висновки.

1. Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке описується системою показників та характеризує наявність і використання фінансових ресурсів. В умовах нестабільності й жорсткої ринкової конкуренції для підтримання стабільного фінансового стану потрібно вдосконалити системи фінансового управління основними елементами фінансового стану, які є загальновизнаними: фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, кредитоспроможність, ділова активність. Зауважимо, що було доцільно доповнити дану характеристику фінансового стану такими елементами, як: ефективність формування майнового комплексу та структури капіталу, моніторинг загрози банкрутства, рівень інвестиційної привабливості та фінансового ризику.

2. Механізм забезпечення фінансової стійкості будь-якого підприємства – це сукупність методів і принципів розроблення та реалізації запропонованих рішень, що пов'язані із забезпеченням на такому рівні фінансових активів і ресурсів, їх формування та розподілення, що дозволило б підприємству підтримувати розвиток, базуючись на зростанні капіталу та прибутку при збереженні кредитоспроможності та платоспроможності, забезпечуючи підтримку його фінансової рівноваги. Управління фінансовим станом підприємства має здійснювати на основі таких принципів: інтегрованість із загальною системою управління підприємством; стратегічна направленість управління; гнучкість процесу управління фінансовим станом; ефективність управління фінансовим станом; комплексний характер формування управлінських рішень; врахування рівня фінансових ризиків; координація управлінських дій з управлінням фінансовим станом; пріоритетність в розв'язанні протиріч в складових елементах фінансового стану; альтернативність та

цілеспрямованість підходів при розробці окремих управлінських рішень; інноваційна спрямованість управлінських рішень, що приймаються; ієрархічність пізнань об'єкту управління.

3. Метою оцінки фінансового стану підприємства є розробка і реалізація заходів, спрямованих на його зміцнення, нарощення потенціалу та розширення можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості. Оцінку фінансового стану можна провести на основі використання п'яти груп коефіцієнтів: оцінка майнового стану; оцінка фінансової стійкості; оцінка ліквідності; оцінка ділової активності; оцінка прибутковості.

4. Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: балансу (форма № 1); звіту про фінансові результати (форма № 2); звіту про рух грошових коштів (форма № 3); звіту про власний капітал (форма № 4); дані статистичної звітності та оперативні дані. Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою. За даними фінансової звітності розраховують сукупність аналітичних показників і на їх основі – узагальнюючі показники фінансового стану підприємств.

5. АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» – провідне підприємство гірничо-добувної галузі України з виробництва концентратів руд кольорових металів, а саме титанових (ільменітовий та рутиловий) та цирконієвих (цирконовий), а також алюмосилікатів, кварцових пісків формувальних, будівельних та для скляної промисловості.

6. АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» є підприємством, що стабільно розвивається, проте у його діяльності наявні і негативні тенденції. Дослідження рівня ліквідності свідчить про достатній рівень ліквідності підприємства. Зокрема, коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідає нормативному значенню та становить 0,45 п. у 2021 р., тобто за рахунок

найбільш ліквідних активів (грошових коштів) підприємство здатне погасити 45 % поточних зобов'язань. АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія» характеризується високим рівнем фінансової стійкості. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу підприємства знаходиться в мобільній формі. Високі значення коефіцієнту позитивно характеризують фінансовий стан підприємства. Рекомендоване його значення – 0,5. В даному випадку показник вищий ніж рекомендований, тому позитивно характеризує фінансовий стан.

7. Як свідчать результати проведеного аналізу ймовірність банкрутства досліджуваного товариства за 2019-2021 рр. є незначною за моделлю Р. Таффлера, а за моделями Е. Альтмана, Г. Спрінгейта та Р. Ліса АТ «ОГХК» має достатню фінансову стійкість, що було підтверджено у результаті коефіцієнтного аналізу його фінансової стійкості. Це пов'язано із тим, що методика Р. Таффлера є більш адаптованою до діяльності зарубіжних компаній, акції яких котируються на біржовому ринку, а для вітчизняних підприємств її застосування не надає повних інформативних даних. У той же час, управлінському персоналу досліджуваного товариства слід звернути увагу на інтегральний показник ймовірності банкрутства, отриманий у 2019-2021 рр. за методикою вітчизняного науковця О. Терещенка, яка має найбільшу адаптованість для вітчизняних підприємств. За проведеним аналізом індекс $Z > 2$, який означає, що підприємство фінансово стійке.

8. У результаті удосконалення системи менеджменту підприємства отримують економічний і соціальний ефект: збільшується обсяг і підвищується ефективність виробництва, забезпечується ритмічна робота підприємства, досягається економія живої і уречевленої праці, покращується якість продукції, змінюється і полегшується характер праці, зростає задоволеність працею, скорочується плинність кадрів тощо.

9. З метою отримання достатнього рівня фінансової безпеки від використання капіталу АТ «ОГХК» розглянемо наступні напрямки: досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально

можливого рівня втрати фінансової стійкості; досягнення максимально ефективного використання позикового капіталу в умовах допустимого рівня втрати фінансової стійкості. Досягнення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах мінімально можливого рівня втрати фінансової стійкості. Реалізація даної стратегії передбачає, що політика фінансування активів така, що власних і довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів вистачає для покриття необоротних активів. Встановлення економічно обґрунтованої величини та структури капіталу підприємства передбачає планування кредиторської заборгованості.

10. З розрахованих показників можна зробити висновок наприклад в 2019 році залучення додаткового фінансування за рахунок зовнішніх запозичень зменшило рентабельність власних коштів на 0,004%, що свідчить про те, що власники на кожні 100 грн., вкладених в бізнес, отримає 0,004 грн. В 2020 році ця величина відповідно становила 0,0074% або 0,074 грн. тобто додатковий прибуток на 100 грн. – 0,07 грн., а у 2019 році – 0,026%. Отже, позикові кошти підприємства використовуються досить неефективно. Найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом є 5 варіант, де частка власного капіталу становить 20%, а позикового –80%. За цієї умови підприємство має найменший рівень збитку при заданому рівні рентабельності активів. Найгіршим варіантом структури капіталу для АТ «ОГХК» є 1 та 6, де співвідношення між власним і позиковим капіталом становить відповідно 0%/100% та 100%/0%. У цьому випадку рентабельність власного капіталу становитиме 0%. Запропонована методика дозволить планувати оптимальний рівень власного та позикового капіталу для досягнення заданого рівня рентабельності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №9. С. 92—100.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навчально-методичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 328 с.
3. Базилінська. О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 328 с.
4. Багацька К. В., Говорушко Т. А. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: АртЕк, 2014. 320 с.
5. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України*. 2015. № 3. С. 117–128.
6. Білик М. Д., Котов І. Л. Фінансовий стан підприємства: теорія, методика. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 5. С. 86-92.
7. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз. К.: КНЕУ, 2005. 592 с.
8. Безбородова Т. В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2014. № 1. С. 66-74.
9. Бурковська А. В., Соловійов О. Ю. Комплексний підхід до оцінки фінансового стану підприємства. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/073.pdf>
10. Бодруг Т.М., Гаватюк Л. С. Сутність аналізу та управління фінансовим станом підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №22. С. 20—24.
11. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Атіка, 2004. 480 с.
12. Бреус С. В., Шматуха В. С. Оцінка фінансового стану підприємства та основні напрями його покращення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2016. № 12(2). С. 35-37
13. Васьківська К. В., Сич О. А Фінансовий менеджмент: навчальний

посібник. Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.

14. Власюк Н. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит». Львів: Вид-во ЛКА, 2016. 311 с.

15. Валюх А. В., Зайцев О. В. Аналіз та напрями покращення фінансового стану підприємств України. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 28. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/28-2019>.

16. Ващенко Л.О. Оцінка методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1. С. 97–100.

17. Врядко В. В., Євдокименко В. К., Юрій Е. О., Корвацький М. В. Вдосконалення методики оцінки фінансового стану підприємств у контексті регулювання їх економічної поведінки в мінливому середовищі. *Регіональна економіка*. 2012. №1. С. 69-79.

18. Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

19. Гриценко Т.В., Бровко Л. І. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансовим станом підприємства в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2018. №9. С. 465-469.

20. Громова А. Є., Крамаренко К. В., Рудик Т. О. Аналіз фінансового стану підприємства з огляду ефективного використання фінансових ресурсів. *Молодий вчений*. 2016. № 5. С. 44-47.

21. Гужавіна І. В. Вдосконалення методики аналізу та визначення фінансового стану підприємства. *Наукові записки [Національного університету «Острівська академія»]*. 2012. № 20. С. 110- 114.

22. Готра В. В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство*. 2017. №8. С. 219–223.

23. Дема Д. І., Дорохова Л. М. Фінансовий менеджмент : підручник. Житомир, 2018. 320 с.

24. Денисенко М.П. Стан та тенденції розвитку сучасного підприємства: монографія / За ред. д. е. н., проф. М.П. Денисенка. К.: ДКС Центр, 2019. 464 с.

25. Денисенко М. П., Зазимко О. В. Основні аспекти оцінки фінансового

стану підприємств. *Агросвіт*. 2015. №10. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2015/10.pdf.

26. Дем'яненко М.Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. Фінансовий словник-довідник. К.: ІАЕУААН, 2003. 507 с.

27. Животок Е. Б. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення. *Фінанси, страхування і біржова діяльність*. 2017. № 1. С.36 -39.

28. Захарова Н. Ю. Методичні підходи щодо оцінки фінансового стану підприємства. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(3). С. 128-133.

29. Захарченко В.О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства. *Фінанси України*. 2015. №1. С.137 – 144.

30. Іщенко Н.А. Управління фінансовим станом підприємства та напрямки його удосконалення. *Економіка і фінанси*. 2015. № 1. С. 56—61.

31. Кальченко О. М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Чернігів : видавець Брагинець О.В., 2018. 524 с.

32. Коломієць Н.О., Коломієць О. П. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/viewFile/99627/94703>.

33. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Знання, 2002. 378 с.

34. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Х. : Фактор, 2007. 784 с.

35. Крамаренко Г.О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.

36. Кальченко О. М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Чернігів : видавець Брагинець О.В., 2018. 524 с.

37. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 520 с.

38. Калашнікова т. В. Фінансовий стан підприємства: суть та оцінка. *Економіка і менеджмент*. 2011. № 3. С. 112- 118.

39. Калініченко О.В. Шляхи удосконалення системи менеджменту підприємств гірничо-металургійного комплексу. *Вісник Криворізького національного університету*. 2012. Вип. 33. С.315–319.
40. Кальченко О. М. Теоретичні аспекти формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал*. 2016. № 2 (6). С. 184–192.
41. Карачарова К.А., Наливайко Л. В. Сутність та особливості управління фінансовим станом підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2016. Т. 23. № 2. С. 126-130.
42. Каріка І.М. Покращення фінансового стану підприємства за рахунок механізму поповнення оборотних коштів. *Держава та регіони*. 2014. № 6. С.106-111.
43. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства. *Економіка держави*. 2010. №1. С. 61-62.
44. Ковалевська А. В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємств. *БізнесІнформ*. 2012. № 3. С. 163–169.
45. Ковальчук Т. М., Вергун А. І. Діагностичний аналіз фінансового стану: теорія та методологія. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. Том 1. №5. С. 129-134.
46. Коломієць Н.О. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/viewFile/99627/94703>.
47. Конєва Н.О., Шаповалова І.О. Шляхи покращення фінансового стану підприємств. URL: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf
48. Ладунка І. С., Кучеренко Є. А. Шляхи покращення фінансового стану підприємства в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. – С.185-188.
49. Марцин В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка, фінанси, право*. 2009. №7. С. 26-29.

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Мінфіну № 73 від 07.02.2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
51. Носова Є. Система показників фінансового стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2012. № 138. С. 53-56.
52. Обущак Т. А. Сутність фінансового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №9. С. 92-100.
53. Осмоловський В.В. Теорія аналізу господарської діяльності. К.: Нове знання, 2001. 307 с.
54. Пазинич В. І. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 408 с.
55. Павленко О.І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2010. № 2(19). С. 72–78.
56. Панасюк Б. М., Шулик Ю. В. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Науковий блог*. 2019. № 3. С. 141–148.
57. Петренко В. С. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Міжнародний науковий журнал*. 2015. №8. С. 139-142.
58. Пітінова А.О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 379—389.
59. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 406 с.
60. Приходько Н.І. Поняття фінансового стану підприємства: деякі аспекти його визначення. *ФІП ФІП PSE*. 2010. Т. 8. С. 188-190.
61. Рзаєв Г. І., Слива А. В. Напрями аналізу фінансового стану підприємства у розрізі потреб економіки. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/23-2.pdf>
62. Руда Р.В. Аналіз фінансового стану підприємств та його значення в сучасних умовах. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*.

2011. № 3 (7). С. 54-59.

63. Рудницька О.М., Біленька Я. Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Збірник наукових праць*. 2009. № 639. С. 132-138.

64. Савицька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. К.: Знання, 2002. 704 с.

65. Таранюк К.М. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/73896.doc.htm

66. Томілін О.О., Лесюк А. С. Сутність та оцінка фінансового стану сільськогосподарського підприємства. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/115.pdf>.

67. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / за заг. ред. І. О. Школьник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.

68. Фінансовий менеджмент: практикум. Навч. посібник Вид. друге, доповн. / за ред. С.В. Нестерова. К. : Видавничий дім «КОНДОР», 2019. 280 с.

69. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» / А.В. Череп, О.В. Гамова, І.А. Козачок. К.: Видавничий дім «Кондор», 2020. 268 с.

70. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / за заг. ред. к.е.н. Юрія Е.О. Чернівці: Видавництво «Рута», 2018. 342 с.

71. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / за ред. Воронкова А. Д. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

72. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 566 с.

73. Чемчикаленко Р.А. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 5. С. 350-354.

74. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу діяльності підприємств. К.: Знання, 2008. 208 с.

75. Шморгун Н.П., Головка В.І. Фінансовий аналіз. К.: Центр навчальної

літератури, 2006. 528 с.

76. Юрій Є.О., Руснак Т.В. Шляхи покращення фінансового стану підприємства в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С.560–565.

77. Яцишин Н. А. Методика аналізу фінансового стану підприємства. *Економічний аналіз*. 2015. № 10. С. 441 – 445.

78. Яцух О. О., Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 173-180.

ДОДАТКИ